

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка**

**Факультет іноземних мов
Кафедра англійської філології та методики навчання англійської
мови**

Кваліфікаційна робота

**ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ УЧНІВ
СТАРШИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ**

**Спеціальність 014 Середня освіта
Предметна спеціальність 014.021 (Мова та зарубіжна література
(англійська))**

**Освітня програма «Середня освіта (Англійська мова,
німецька/французька мови та літератури, зарубіжна література)»**

**Здобувача другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Машталяр Катерини Олегівни**

**НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат філологічних наук, доцент
Кондратьєва Тетяна Богданівна**

**РЕЦЕНЗЕНТ:
кандидат педагогічних наук, доцент
Закордонець Наталія Іванівна**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ.....	7
1.1. Сутність та зміст іншомовної лексичної компетентності.....	7
1.2. Психологічні передумови навчання учнів старших класів іншомовної лексики.....	20
1.3. Принципи та етапи формування іншомовної лексичної компетентності учнів старших класів.....	28
1.4. Труднощі навчання англомовної лексики.....	37
Висновки до Розділу 1.....	43
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ.....	45
2.1. Змішане навчання як форма організації навчального процесу в школі.....	45
2.2. Особливості навчання іншомовної лексики в умовах змішаного навчання.....	55
2.3. Комплекс вправ і завдань для формування англомовної лексичної компетентності учнів 10-го класу закладів загальної середньої освіти в умовах змішаного навчання.....	61
Висновки до Розділу 2.....	71
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ.....	73
3.1. Організація та проведення експериментального навчання.....	73
3.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження.....	76
Висновки до Розділу 3.....	81
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85
ДОДАТКИ	94

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні важливим питанням постає ефективне навчання іноземних мов. Знання мови включає в себе здатність вільно спілкуватися нею на різні теми. Відповідно, особливого значення набуває проблема ефективного навчання іншомовної лексики, оскільки володіння достатнім словниковим запасом і є основою для ефективного формування іншомовної комунікативної компетентності, а отже й для вивчення мови в цілому. Знання значної кількості лексики та володіння активним лексичним мінімумом дозволить учням розуміти автентичні тексти та вільно висловлювати власну думку. Саме це дозволить їм активно підтримувати розмову. Це особливо актуально для старшокласників, для котрих іноземна мова може стати важливим інструментом майбутнього професійного спілкування та дозволить їм інтегруватися в міжнародний освітній та професійний простір.

З огляду на ситуацію в Україні та беручи до уваги загальні світові тенденції, можна стверджувати, що впровадження змішаного навчання в сучасний освітній процес, за якого традиційне аудиторне навчання поєднується з навчанням онлайн із використанням новітніх цифрових технологій, дозволило вивести навчання на якісно новий рівень, де кожен має можливість здобувати якісну освіту, не залежно від місця та умов проживання. Окрім того, змішане навчання робить можливою індивідуалізацію освітнього процесу, що веде до підвищення зацікавленості в навчанні, підвищення мотивації та дозволяє сформувати навички самостійної роботи та організації власного часу, що є особливо важливим у сучасному суспільстві.

Тим не менше, впровадження змішаного навчання не є простим процесом і вимагає від учителя врахування певних елементів, як психологічних особливостей вікового періоду учнів, з якими він працює, забезпечення доступу до навчальних матеріалів та відбір таких, які будуть цікавими учням, вимагатимуть докладання певних зусиль для їх виконання та водночас не становитимуть надмірної складності, адже лише за таких умов можливе

стабільне зростання. Вчитель також повинен знати та уміти влучно інтегрувати сучасні технології в освітній процес. У цьому контексті значущості набуває формування іншомовної лексичної компетентності в умовах змішаного навчання, що зумовлює наукову й практичну цінність обраної теми дослідження.

Метою дослідження є виявлення шляхів забезпечення ефективного навчання англomовної лексики за умов змішаного навчання у школі, практичній розробці та експериментальній перевірці комплексу вправ для формування англomовної лексичної компетентності учнів старших класів в умовах змішаного навчання.

Визначена мета потребує вирішення наступних завдань:

- 1) визначити сутність та зміст іншомовної лексичної компетентності;
- 2) дослідити психологічні передумови навчання учнів старших класів іншомовної лексики;
- 3) дослідити принципи та визначити етапи формування лексичної компетентності у старшій школі;
- 4) визначити основні труднощі вивчення та навчання англomовної лексики та дослідити шляхи їх попередження та вирішення;
- 5) проаналізувати сутність змішаного навчання як форми організації навчального процесу в школі;
- 6) дослідити особливості навчання іншомовної лексики в умовах змішаного навчання на старшому етапі непрофільної школи;
- 7) розробити та експериментально перевірити комплекс вправ для формування англomовної лексичної компетентності учнів 10-го класу в умовах змішаного навчання.

Об'єктом дослідження є формування англomовної лексичної компетентності учнів старших класів.

Предметом дослідження є особливості формування англomовної лексичної компетентності учнів 10-го класу непрофільної школи в умовах змішаного навчання.

Для здійснення дослідження використовувалися наступні методи:

- 1) вивчення українських і зарубіжних досліджень із методики навчання іноземної мови, лінгвістики, психології, дидактики та педагогіки з метою ознайомлення з найновішими розробками у досліджуваній проблемі;
- 2) спостереження за особливостями навчання англійської мови у школі для більш детального розуміння проблем і труднощів, з якими стикаються педагоги та учні;
- 3) вивчення досвіду вчителів з роботи в умовах змішаного навчання;
- 4) тестування з метою виявлення рівня знань учнів і розробки комплексу вправ;
- 5) здійснення експериментального навчання з метою перевірки ефективності розробленого комплексу вправ та доцільності його використання для навчання англійської лексики в умовах змішаного навчання;
- 6) аналіз та інтерпретація отриманих в результаті експерименту даних.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні ефективних шляхів навчання іншомовної лексики в старшій школі за умов змішаного навчання.

Теоретичне значення дослідження полягає в узагальненні та доповненні критеріїв відбору іншомовного лексичного матеріалу та принципів формування іншомовної лексичної компетентності старшокласників із урахуванням умов змішаного навчання.

Практичне значення дослідження полягає у розробці комплексу вправ для формування англійської лексичної компетентності учнів 10-го класу непрофільної школи в умовах змішаного навчання.

Апробація основних положень і результатів магістерського дослідження здійснювалася на VII Міжнародній науково-практичній конференції у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (Тернопіль, 2025). За результатами дослідження опубліковано тези «Blended learning as a tool in language teaching». Результати здійсненого дослідження також відображено у статті «Особливості навчання іншомовної

лексики учнів старших класів в умовах змішаного навчання» у «Магістерському науковому віснику» Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка (Вип. №44, 2025р.).

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел.

У *вступі* обґрунтовано вибір теми дослідження, теоретичну та практичну цінність та його наукову новизну, визначено мету, предмет, об'єкт і завдання дослідження та описано методи дослідження.

Перший розділ розкриває зміст та сутність іншомовної лексичної компетентності, поняття активного, пасивного та потенційного лексичних мінімумів. У ньому також детально розглянуто критерії відбору іншомовного лексичного матеріалу для вивчення у школі та описано найбільш поширені методи навчання та опанування іншомовної лексики. Здійснено аналіз психологічних передумов навчання учнів старших класів іншомовної лексики, узагальнено принципи та охарактеризовано етапи формування лексичної компетентності учнів старших класів. У першому розділі також проаналізовано найбільш поширені труднощі вивчення англомовної лексики та запропоновано шляхи їх усунення.

У *другому розділі* розглядається концепція змішаного навчання як форми організації навчального процесу в школі, аналізуються особливості навчання іншомовної лексики в умовах змішаного навчання та пропонується комплекс вправ для формування англомовної лексичної компетентності учнів 10-го класу в умовах змішаного навчання.

Третій розділ подає опис процедури організації експериментального навчання та самого експерименту, а також відображає здійснений аналіз та інтерпретацію результатів здійсненого дослідження.

Висновки пропонують підсумки проведеного дослідження з урахуванням проаналізованих матеріалів та практичних висновків здійсненого дослідження та пропонують перспективи подальшого дослідження проблеми, що вивчалася.

У списку використаних джерел подано літературні джерела, на які опиралося дослідження.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

1.1. Сутність та зміст іншомовної лексичної компетентності

Характерними ознаками сучасного суспільства є гнучкість, його вміння адаптуватися та здатність до постійного розвитку для того, щоб відповідати соціально-економічним, культурним та політичним реаліям сьогодення. Вимоги до фахівців постійно змінюються, робиться акцент на вмінні використовувати та влучно інтегрувати сучасні інформаційні технології в бізнес-процеси та роботу сучасних компаній. Тим не менше, останні роки продемонстрували стабільну та постійно зростаючу роль англійської мови як мови міжнародного та професійного спілкування. Відповідно, одним із важливих вимог, які ставить перед спеціалістом суспільство є вміння ефективно спілкуватися іноземною мовою в усній та письмовій формі. Процес комунікації передбачає не лише вміння розуміти співрозмовника, а й здатність продукувати власні висловлювання, чітко та зрозуміло формулюючи свою думку. Важливу роль при цьому відіграє формування англомовної лексичної компетентності на рівні, необхідному для належного обміну думками.

Зміна суспільних пріоритетів, ставлення учнів до навчання та бачення сучасної школи вимагає пошуку нових підходів до формування іншомовної лексичної компетентності, які могли б зацікавити учнів, мотивувати їх до подальшого вдосконалення власних умінь. Виклики, перед якими постає наше суспільство сьогодні (навчання в умовах пандемії чи військового стану) потребують пошуку ефективних шляхів навчання, які дозволили б поєднувати навчання в класі з онлайн-навчанням та на високому рівні здійснювати дистанційне навчання. Використання проблемних і творчих завдань під час навчання іншомовної лексики, поєднання індивідуальної та групової роботи, інтеграція проєктної діяльності, засобів штучного інтелекту та інформаційних

технологій загалом дозволить зробити навчання максимально ефективним і цікавим.

Дослідженням проблеми формування іншомовної лексичної компетентності займалися Г. Алексєєва, В. Бухбіндер, Л. Василенко, Ю. Гнатевич, Л. Горбатюк, Н. Кравченко, М. Кубай, С. Ніколаєва, Т. Розумна, Ю. Семенчук, А. Соломаха, О. Тарнопольський, Н. Шандра, С. Gullette, А. Hadley, L. Keathing, P. Meara, N. Schmitt, C. Viens, тощо. Зокрема, науковці Л. Василенко та Ю. Гнатевич досліджували особливості формування лексичної компетентності на початковому етапі навчання англійської мови та у вищих навчальних закладах відповідно. Вивченням питання навчання студентів вищих навчальних закладів іншомовної лексики також займалися М. Кубай та Я.. Коляса. С. Ніколаєва детально дослідила питання активного, пасивного та потенційного словникового запасу та особливостей їх формування, а також розглянула процес засвоєння лексичного матеріалу та ефективні підходи до навчання іншомовної лексики.

В свою чергу, Ю. Семенчук проаналізувала можливості використання інтерактивних технологій у процесі формування лексичної компетентності та дослідила психолого-педагогічні передумови навчання іншомовної лексики. Г. Алексєєва, Л. Горбатюк, Н. Кравченко та Т. Розумна розглянули можливості використання мобільних додатків для навчання лексики іноземної мови. В той час як А. Соломаха детальніше розглядала питання використання словникових онлайн-тренажерів з метою вдосконалення іншомовних лексичних умінь. Н. Шандра зосередила увагу на дослідженні когнітивних навичок під час формування лексичної компетентності та можливостях їх ефективного формування.

Зарубіжні дослідники, P. Meara, N. Schmitt, C. Gullette, L. Keathing, C. Viens, займалися вивченням питання навчання лексики загалом, тоді як А. Hadley детальніше розглядає навчання лексики в контексті. Ґрунтовне дослідження особливостей формування лексичної компетентності здійснив також В. Бухбіндер.

Отже, проаналізувавши дані наукових розвідок вітчизняних та зарубіжних методистів і педагогів, можемо константувати, що питанню формування іншомовної лексичної компетентності приділяла увагу значна кількість вчених, проте сучасні реалії та зміна суспільних пріоритетів вимагає детального дослідження новітніх підходів до навчання лексики з метою забезпечення максимальної ефективності навчання іноземних мов у школі. Отож, розглянемо детальніше зміст понять лексична навичка та лексична компетентність.

Згідно з С. Ю. Ніколаєвою, формування лексичних навичок є важливим елементом іншомовної комунікації. Мета навчання іншомовної лексики полягає в формуванні лексичних навичок [29, с. 92]. Відповідно, лексична компетентність є здатністю особистості розуміти мову й правильно здійснювати висловлювання та включає в себе складну взаємодію навичок, знань і лексичного усвідомлення [28, с. 121].

І. Л. Гоцинець, у свою чергу, зазначає, що навчання іншомовної лексики є мовною діяльністю, метою якої є сприйняття та формування мовних висловлювань [12, с.49].

Ю. Герасименко підкреслює, що лексична компетентність включає в себе вміння правильно визначати значення лексичних одиниць в контексті, аналізувати їхні складові елементи, вміння порівнювати відповідні значення лексичних одиниць в рідній та іноземній мовах, опираючись на власні знання та навички [9, с. 20].

Підсумовуючи проаналізовані визначення лексичної компетентності, ми можемо узагальнити, що іншомовна лексична компетентність – це здатність особистості розуміти іноземну мову, правильно визначати значення лексичних одиниць в контексті, аналізуючи їх складові елементи та опираючись на власний мовний досвід, знання й навички та водночас вміння правильно й зрозуміло висловлюватися іноземною мовою з метою досягнення поставлених комунікативних цілей.

Відповідно, першочергово формування іншомовної лексичної компетентності має на меті збагачення лексичного запасу учнів, який зміг би дозволити їм вільно здійснювати комунікацію на широкий спектр тем. Тим не менше, окрім поглиблення лінгвістичних знань, вивчення іншомовної лексики має й ряд інших переваг, зокрема постійне вправлення у запам'ятовуванні тренує пам'ять, а отже покращує інтелектуальні можливості учнів [37, с. 27]. Також, разом із іншомовною лексикою учні знайомляться з менталітетом автентичних мовців, їхніми звичаями, традиціями, іншими культурними реаліями та особливостями їхнього світосприйняття. Це дозволяє збагатити власні соціокультурні знання, формує толерантність і шанобливе ставлення до інших, виховуючи та вдосконалюючи таким чином значну кількість особистісних якостей [37, с. 27]. Саме тому можна стверджувати, що формування іншомовної лексичної компетентності має освітню, розвивальну та виховну мету. Розглянемо кожен з них детальніше.

Вивчаючи іншомовну лексику, учні навчаються краще розуміти іноземну мову як систему, розширюють свої знання про неї та вдосконалюють вміння користуватися нею. У цьому полягає освітня мета навчання лексики.

Засвоюючи нові слова, учні тренують пам'ять, асоціативне мислення, увагу, вміння мислити та аналізувати, а також мовну здогадку. Таким чином, можна стверджувати, що навчання лексики іноземної мови має й розвивальну мету.

Виховна мета формування іншомовної лексичної компетентності виявляється у формуванні поваги до іншої культури, менталітету іншого народу, їхніх цінностей та традицій. Вивчаючи іноземну мову, учні поступово формують стійкий інтерес до пізнавальної діяльності та здобуття нових знань, навчаються толерантності й культурі комунікації, тобто одночасно розвиваються як особистості.

Лексична компетентність є сукупністю лексичних знань, умінь і навичок [25, с.94]. Ю. Герасименко наголошує також на виокремленні мовленнєвого та мовного досвіду, а також способів здійснення когнітивної діяльності як

важливих елементів лексичної компетентності [9, с.251]. Розглянемо зазначені елементи більш детально.

Під лексичними знаннями розуміють інформацію, яку учні засвоюють, сприймаючи та вивчаючи іншомовну лексику. Лексичні знання включають в себе розуміння не лише семантики слів, а й побудови, можливості словотвору та утворення лексико-семантичних зав'язків, особливостей сполучуваності, усних і письмових форм, схожості та відмінності з відповідними лексичними одиницями в рідній мові [9, с. 151].

Формування іншомовної лексичної компетентності насамперед передбачає формування лексичних навичок. Згідно з С. В. Смоліною, **лексична навичка** – це автоматизована здатність розуміти та використовувати лексичний матеріал на інтуїтивному рівні. Результатом сформованої лексичної навички є правильне та зрозуміле висловлювання, а також здатність належним чином розуміти висловлювання інших людей [35, с. 16]. Правильність усного та письмового мовлення залежить від сталості сформованих лексичних навичок, зокрема, репродуктивних, рецептивних, навичок обґрунтованої здогадки та навичок користування словниками [25, с. 94].

Під *репродуктивними лексичними навичками* розуміють навички правильного використання іншомовних слів зі спектру активного словникового мінімуму на письмі та в процесі комунікації відповідно до комунікативної ситуації та її мети. Цей процес включає в себе кілька етапів: виклик лексичної одиниці з довготривалої пам'яті, її відтворення та належне сполучення з іншими лексичними одиницями в процесі продукування мовленнєвого висловлювання [25, с. 94].

Рецептивні лексичні навички представляють собою здатність правильно розпізнавати та розуміти значення лексичних одиниць, що входять до активного та пасивного словника у процесі читання та під час сприйняття мовлення на слух.

Навички обґрунтованої здогадки є не менш важливими для успішного процесу спілкування, оскільки вони передбачають здатність здогадуватися про

значення лексичної одиниці, що входить до складу потенційного словника [25, с. 94]. На додачу, *навичка користуватися словниками* дозволить учням швидко перевіряти власні здогадки, чи правильність власних висловлювань, знаходити необхідну інформацію для лексично, граматично та семантично правильного оформлення висловлювань.

Як зазначалося вище, до складу лексичної компетентності окрім навичок входять і вміння. Аналізуючи поняття лексичних умінь, О. Б. Бігич зазначає, що це здатність особистості відтворювати у свідомості результат засвоєння лексичної системи іноземної мови та правил поєднання та вживання складових елементів цієї системи [2, с. 216].

Розуміючи складові елементи іншомовної лексичної компетентності, можна проаналізувати, в чому полягає її суть. Зміст іншомовної лексичної компетентності полягає в збільшенні словникового запасу учнів, куди входять загальновживані лексичні одиниці, їх сполучення, стійкі вирази та фразеологізми, усі з яких відображають цінності народу, мова якого вивчається, його історію, традиції, культуру, особливості організації побуту та світогляд. Розуміння змісту вивчення лексики дозволить учням належним чином використовувати засвоєні лексичні одиниці в широкому спектрі комунікативних ситуацій [37, с. 29-30] з метою обміну досвідом, збагачення власних знань, професійного та особистісного росту. В той же час, чітке розуміння змісту формування іншомовної комунікативної компетентності дозволить учителеві більш ефективно організувати навчальний процес, підбираючи найбільш влучні методи роботи та способи опрацювання матеріалу, а також найбільш влучну та корисну для учнів лексику з урахуванням навчальної програми, потреб суспільства та майбутнього професійного розвитку учнів.

Таким чином, формування іншомовної лексичної компетентності полягає не лише в засвоєнні окремих лексичних одиниць, а й навчанні особливостей їх сполучуваності, формування умінь поєднувати нові лексичні одиниці між

собою та з уже раніше засвоєною учнями лексикою та вживати вивчений матеріал у підготовленому мовленні та спонтанній комунікації.

Обмежена кількість часу, яка відведена в школі для занять з англійської мови, зумовлює необхідність не лише правильної організації процесу навчання, а й чіткого відбору лексичного матеріалу, котрий становитиме базу для вивчення, – відбору лексичного мінімуму. Цей процес повинен здійснюватися у відповідності з цілями та змістом навчання іноземних мов. Розрізняють активний, пасивний лексичний мінімум [25, с. 93] та потенційний словниковий запас (Рис.1). До **активного лексичного мінімуму** відносять лексичні одиниці та їх сполучення, які слугуватимуть для учнів інструментом вираження власних думок та, відповідно, інструментом здійснення комунікації в усній та письмовій формах. До активного лексичного мінімуму також належать лексичні одиниці, котрі дозволяють учням розуміти інформацію, сприйняту на слух, без чого процес комунікації буде неможливим, та інформацію, сприйняту в процесі читання [25, с. 93].

Рисунок 1.1. Типи словникових мінімумів.

Пасивний лексичний мінімум, у свою чергу, охоплює лексичні одиниці, які учень повинен розуміти при сприйнятті іноземної мови на слух та у

письмовій формі [25, с. 93]. Котра саме лексика повинна входити в активний та пасивний словниковий мінімум визначається при укладанні програм спеціалістами. На базі програм створюються підручники, де автори пропонують той, чи інший варіант відібраної на основі програми лексики. Завдання вчителя полягає у відборі найбільш влучного підручника та найефективніших способів роботи з навчальним матеріалом з метою забезпечення його швидкого та надійного засвоєння.

Потенційний словниковий запас охоплює іншомовні лексичні одиниці, значення яких є невідомим для учнів, проте вони можуть здогадатися про нього із контексту, чи ситуації. Потенційний словник включає в себе низку лексичних одиниць, зокрема, конвертовані слова, що утворилися при переході слова з однієї частини мови в іншу; складні слова, значення яких учні можуть здогадатися, знаючи значення кореня, від якого вони утворилися; інтернаціоналізми, котрі є схожими в рідній мові учнів та іноземній мові та багатозначні лексичні одиниці. [35; 19]. Потенційний словниковий запас формується на базі активного та пасивного словникового запасу учнів.

Навчання лексики полягає не лише в ознайомленні учнів зі значенням лексичних одиниць та можливостями їх поєднання в реченні. Цей процес включає також врахування низки інших аспектів:

1) *синонімія* – учні повинні розуміти відтінки значень, котрі мають синонімічні лексичні одиниці;

2) *полісемія* – здатність учнів чітко розмежовувати та розуміти різні значення однієї словоформи (*subject* – тема, предмет для розмови, навчальний предмет у школі, підмет речення, підданий);

3) *омонімія* – розрізнення різних значень однієї лексичної одиниці, котрі не мають тісного зв'язку між собою (*can* – вміти, могли; *can* – банка для консерви);

4) *омофонія* – здатність розрізняти слова, які вимовляються однаково, проте мають різне написання та відрізняються своїми значеннями (*hear* – чути; *here* – тут; *sea* – море; *see* – бачити);

5) *словотвір* – знання та розуміння правил, за допомогою яких учні зможуть утворювати різні словоформи, або інші лексичні одиниці, використовуючи корінь слова та його словотвірні елементи (префікс, суфікс, тощо) (*employ – employer – employee*);

6) *переклад* – розуміння особливостей перекладу лексичних одиниць, що вивчаються та знання про існування неправдивих однокореневих слів, які можуть мати схоже звучання чи написання, проте різну етимологію й, відповідно, значення (*magazine*, магазин).

7) *вимова* – здатність до правильного звукового оформлення лексичних одиниць та вміння правильно розпізнавати слова, сприйняті на слух [51; 20, с. 130].

Для того, щоб правильно вибрати лексику для вивчення на заняттях з англійської мови, необхідно розуміти, яка саме лексика є важливою та актуальною для учнів. Розглянемо детально критерії відбору іншомовного лексичного матеріалу для вивчення у школі. До основних критеріїв відносять критерій сполучуваності, стилістичної необмеженості, семантичної цінності, критерій частотності, тематичності, критерій функціональності [25, с. 93; 39, с. 27] та критерій актуальності і новизни.

Критерій сполучуваності передбачає відбір лексичних одиниць, які учні зможуть легко поєднувати між собою у словосполучення та речення [25, с.93; 39, с.27]. найбільш корисними будуть слова, які легко поєднувати семантично та граматично та які мають значення, котре дозволить використовувати їх у процесі комунікації на різноманітну тематику. Відповідно, слід уникати лексичних одиниць, що мають дуже вузьке значення, чи вузькопрофесійне спрямування, або вживаються лише в певній граматичній конструкції. Лексика такого типу все ж повинна бути присутньою в словниковому мінімумі, проте повинна становити невелику кількість.

Критерій стилістичної необмеженості відповідає за відбір лексичних одиниць, котрі не прив'язані до лише одного стилю мовлення. Лексичний мінімум, котрим часто користуватимуться учні, повинен бути відносно

універсальним та дозволяти задовільнити комунікативні потреби учнів у різноманітних ситуаціях спілкування [25, с. 93].

Критерій семантичної цінності визначає відбір слів і словосполучень, які відображають важливі явища, чи поняття з різноманітних сфер комунікації, чи напрямів діяльності. Такий набір лексичних одиниць допоможе учням зрозуміти співрозмовника та влучно і правильно висловити власну думку й аргументувати її [31, с. 77].

Критерій частотності регламентує відбір лексичних одиниць, котрі характеризуються частою повторюваністю в висловлюваннях автентичних мовців (усних і письмових), відео- та аудіозаписах, а також друкованих текстах [39, с.27].

Критерій тематичності передбачає відбір для засвоєння учнями лексики, яка корелюватиме з тематикою, визначеною в навчальній програмі, та відкриватиме можливості для її сполучуваності в межах цієї тематики [39, с.27].

Критерій функціональності передбачає відбір такого іншомовного лексичного матеріалу, котрий би міг увійти до активного та пасивного лексичного мінімуму [39, с.27].

Критерій актуальності та новизни полягає у відборі лексики, яка є цікавою для учнів та відображає особливості сучасної організації життя суспільства та побуту, перекликається з сучасними реаліями та винаходами.

Формування іншомовної лексичної компетентності включає в себе засвоєння учнями певного набору лексики, що передбачає формування вміння практичного використання вивчених слів. Правильний відбір лексичного матеріалу сприятиме швидшому та кращому його засвоєнню. Відповідно, процес відбору необхідно здійснювати з різних позицій, зокрема з позиції врахування тематичної відповідності та з позиції дидактично правильно організованого вивчення. [37, с. 27]. Тематичний відбір матеріалів передбачає вибір слів та словосполучень, що відповідають тематиці, значимій у сучасному суспільстві, відображають важливі суспільні процеси й дозволятимуть учням спілкуватися з носіями мови та відкриють широкі можливості для майбутнього

професійного спілкування з метою поглиблення знань, обміну досвідом, чи здійснення бізнес-комунікації [3, с. 35]. Це особливо важливо для учнів старших класів, котрі постають перед проблемою вибору майбутньої професії, а отже визначають цінними такі знання, котрі в майбутньому принесуть їм професійний розвиток та дозволяють їм розвиватися як спеціалістам.

С. В. Церна стверджує, що дидактично правильний підхід до навчання іншомовної лексики полягає у належній організації навчального процесу та правильній постановці цілей [37, с. 27]. За таких умов лексичний матеріал повинен засвоюватися послідовно та систематично. При цьому також важливо забезпечувати достатню повторюваність лексичного матеріалу, що вивчається з метою швидшого та надійнішого засвоєння.

Згідно з С. Ю. Ніколаєвою, навчаючи іншомовної лексики, необхідно враховувати аспект, котрий полегшує її засвоєння – відповідність лексики комунікативній ситуації [25, с. 92]. Отже, правильний підбір слів та наочна демонстрація ситуацій, у яких вони можуть використовуватися, допоможуть підвищити ефективність їх запам'ятовування. Водночас, варто пам'ятати, що одним із аспектів, котрий дещо ускладнює процес формування іншомовної лексичної компетентності є те, що запас лексики є практично невичерпним. Відповідно, завданням учителя є підібрати такий матеріал, який буде найбільше корисним, відповідатиме інтересам учнів та їхнім можливостям засвоєння.

Навчання лексики є важливим складовим елементом іншомовної комунікативної компетентності. Правильна його організація дозволить учням краще й швидше засвоїти лексичні одиниці, необхідні для спілкування, що дасть їм можливість розуміти інших у процесі комунікації та правильно формулювати власні висловлювання. Різносторонній підхід до навчання іншомовної лексики дозволить збільшити ефективність формування іншомовної лексичної компетентності та сприятиме залученню різних типів учнів (аудіалів, візуалів, кінестетиків, тощо). Розглянемо найбільш поширені методи та підходи навчання та опанування іншомовної лексики.

1) *Task-based learning* (навчання, котре базується на завданнях). Поданий метод навчання лексики полягає у вправлянні в використанні її в завданнях практичного характеру. Учні даються різноманітні завдання, вирішуючи які, учні навчаються використовувати набуті знання та сформовані вміння на практиці. Такий підхід до викладання іноземної мови навчає учнів не лише використовувати на практиці вивчене, а й сприяє формуванню вмінь активної взаємодії на основі вербальної комунікації [20, с. 132]. Ефективність даного методу полягає й у тому, що ситуації спілкування, які пропонуються учням, є максимально наближені до реальних, отже, це не лише сприяє розвитку мовних навичок, а й усвідомленню практичної цінності того, що вивчається, що, в свою чергу, дозволяє підвищити мотивацію до вивчення мови.

2) *PPP (Presentation, Practice, Production)*. Цей підхід полягає в тому, що першочергово здійснюється презентація нового матеріалу. Наступним етапом є практика, де учні вправляються в застосуванні на практиці нового лексичного матеріалу під контролем вчителя. Учні виконують різноманітні вправи та беруть участь у рольовій грі. Набувши достатньої кількості вмінь, учні переходять до третього етапу – застосування засвоєного матеріалу в ситуаціях спілкування, що імітують реальний процес комунікації в різноманітних ситуаціях та продукують власні творчі висловлювання [20, с. 132].

3) *CLIL (Content and Language Integrated Learning)*. За цим підходом певна тема, чи предмет навчаються іноземною мовою. При такому навчанні немає наголосу на вивченні граматики або лексики, чи іншого аспекту мови, а її вивчення здійснюється інтегровано, разом із іншим предметом, який викладається нею. Таким чином учні не вивчають мову штучним шляхом, а «набувають», або «засвоюють» її більш природним шляхом, як це роблять носії мови [20, с. 132].

4) *Лексичний підхід (Lexical Approach)*. Такий метод навчання характеризується акцентом на вивченні лексики, включаючи лексичні вирази та словосполучення, а також мовні звороти, що часто використовуються автентичними мовцями. На заняттях учні заохочуються до використання

вивчених ними лексичних одиниць, при цьому вчитель не робить акцент на граматиці, оскільки вона не є метою навчання та засвоюється учнями у процесі читання текстів, чи інших матеріалів із ключовою лексикою [20, с. 132].

5) *Метод асоціацій* ґрунтується на запам'ятовуванні нової для учнів лексики шляхом асоціативного мислення. Таким шляхом легше та швидше запам'ятовувати слова й вони залишаються в пам'яті на довше. Учні вибудовують певні асоціативні ланцюжки, котрі дозволяють їм пов'язати в пам'яті ті, чи інші поняття [20, с. 132]. Такий метод є ефективним не лише для запам'ятовування лексики, а й загалом сприяє розвитку аналітичних умінь та логічного мислення, оскільки кожен учень самостійно вирішує, спираючись на власний досвід, чи набуті знання, з яких саме елементів вибудовувати логічні ланцюжки та які саме лексичні одиниці поєднувати.

Отже, формуванням іншомовної лексичної компетентності передбачає мовну діяльність, котра має на меті сформувати здатність розуміти іноземну мову та здійснювати висловлювання. Іншомовна лексична компетентність включає в себе здатність правильно визначати значення лексичних одиниць у контексті шляхом аналізу їх складових елементів та опираючись на мовний досвід, знання та навички. Вивчення іноземної лексики включає в себе активний, пасивний та потенційний словниковий запас. Кожен із цих лексичних мінімумів відіграє важливу роль у здійсненні процесу комунікації та досягнення розуміння. Ефективність навчання лексики залежить від правильного відбору лексичних одиниць для вивчення. Цей процес опирається на різноманітні підходи опанування іншомовної лексики, а також низку критеріїв, котрі включають критерій стилістичної необмеженості, сполучуваності, семантичної цінності, частотності, тематичності, функціональності, а також критерій актуальності та новизни.

1.2. Психологічні передумови навчання учнів старших класів іншомовної лексики

Формування іншомовної лексичної компетентності є багатостороннім процесом, котрий потребує врахування багатьох аспектів, зокрема й особливостей віку учнів та впливу психофізіологічних процесів на особливості засвоєння навчального матеріалу. Розуміючи когнітивні особливості учня, вчитель зможе визначити сильні сторони учнів й акцентувати увагу на них з метою досягнення кращих результатів навчання та формування мотивації до вивчення іноземної мови.

Вивчення лексики, як і багато інших процесів, починається зі сприйняття. Спостерігаючи за тим, як спілкуються інші, діти навчаються мови. При цьому навчання розпочинається ще у препродуктивному періоді, тобто коли діти ще не здатні самостійно продукувати висловлювання, проте здатні сприймати мовлення інших. Отже, розглянемо детальніше процес сприйняття та особливості його перебігу в старшому шкільному віці.

Процес сприйняття у старших школярів є уже добре розвиненим, що дозволяє їм спрямовувати власну увагу на спостереження за тими, чи іншими явищами [33, с. 212]. Отже, це сприятливий період для збагачення лексичного запасу учнів. Враховуючи той факт, що пам'ять у даний період теж покращується (розвитку набуває як довільне, так і мимовільне запам'ятовування), період навчання в старших класах дозволяє вчителю організувати вивчення мови найбільш ефективним способом.

З метою більш ефективної організації процесу навчання лексики, вчитель повинен розуміти які саме є типи сприйняття та яким чином вони можуть впливати на процес засвоєння лексики. Розрізняють синтетичне, аналітичне, емоційне та аналітико-синтетичне сприйняття [32, с. 68].

Синтетичне сприйняття є своєрідним узагальненням суті прочитаної, чи прослуханої інформації. Такий тип сприйняття доцільно тренувати для того, щоб учні навчалися правильно розпізнавати загальну інформацію в потоці

всього, що сприймається. Це уміння є важливим для опрацювання великого обсягу матеріалу за короткий час, що стане в нагоді під час дискусії на основі прочитаного на заняттях з іноземної мови.

Аналітичне сприйняття ґрунтується на зусиллях учня, спрямованих на розуміння деталей повідомлення. Таке сприйняття є важливим при читанні текстів із наступним заповненням прогалин на основі прочитаного, або вибором правильної відповіді. Такі завдання є ефективними для перевірки засвоюваності нових лексичних одиниць учнями чи повторення й узагальнення вивченого іншомовного лексичного матеріалу.

Аналітико-синтетичне сприйняття є синтезом двох попередніх видів та включає в себе спрямування зусиль на розуміння деталей повідомлення із подальшим здійсненням узагальнення щодо суті прочитаного, чи прослуханого. Розвиток аналітико-синтетичного сприйняття робить можливим опрацювання лексичного матеріалу різними способами, що дозволяє підвищити ефективність його засвоєння.

У процесі навчання іншомовної лексики варто також враховувати й емоційне сприйняття, котре не завжди позитивним чином позначається на розумінні сприйнятої інформації. Емоційне сприйняття має неорганізований характер та спрямоване радше на висловлення власного ставлення до інформації, аніж на розуміння істинної суті, закладеної в текст мовцем [32, с. 68]. Відповідно, розуміння сприйнятої інформації може часто бути неправильним. Завдання вчителя полягає в зменшенні впливу емоційного сприйняття на процес вивчення лексичного матеріалу та навчання учнів стратегій, котрі допоможуть досягнути правильного розуміння лексичних одиниць та їхніх сполучень, а отже й сприйнятої інформації в цілому.

Розвиток процесів запам'ятовування в старшому шкільному віці означає, що учні можуть опрацьовувати тексти більшого об'єму та засвоювати більшу кількість лексики. Згідно з О. В. Скрипченком, в старшому шкільному віці відбувається процес спеціалізації пам'яті [33, с.212], тобто інформація, котра пов'язана з інтересами учнів, чи сферою обраної ними майбутньої професії,

запам'ятовується краще. Відповідно, за правильної організації навчального процесу та за умов правильного підбору текстів, відео- та аудіоматеріалів, автентичних матеріалів для занять з іноземної мови, вчитель зможе зробити процес формування іншомовної лексичної компетентності значно ефективнішим та продуктивнішим.

У період старшого шкільного віку та юності довільна та логічна пам'ять знаходяться на піку свого розвитку й учні здатні добре запам'ятовувати абстрактний матеріал [33, с. 212]. Це означає, що можливості вивчення різноманітної тематики лексичного матеріалу збільшуються. Учням можна пропонувати складніші лексичні одиниці, котрі позначають не лише предмети, а й абстрактні поняття, запам'ятовування яких на раніших етапах може становити труднощі для учнів.

Процес запам'ятовування лексичного матеріалу проходить кілька етапів. Виокремлюють оперативну, короткотривалу та довготривалу пам'ять [34, с. 152]. Короткотривала пам'ять характеризується короткочасною затримкою інформації у ній, оскільки кожна наступна порція сприйнятої інформації витісняє попередню [36, с. 126]. За умов достатнього рівня сформованості лексичної компетентності, учень ще на етапі активізації короткотривалої пам'яті може частково зрозуміти нову для нього сприйняту інформацію.

Оперативна пам'ять займає важливе місце для вирішення конкретних завдань, поставлених перед учнем. Інформація утримується в ній протягом невеликого періоду для її осмислення. Кілька послідовних фрагментів інформації інтегруються в оперативній пам'яті, заміщуючись згодом певним символом та, за наявності сприятливих умов, переходить до довготривалої пам'яті, де зберігається довгий період часу [36, с. 126]. Можна стверджувати про ефективне засвоєння лексичного матеріалу, якщо він переходить із короткотривалої в довготривалу пам'ять. Для забезпечення цього процесу необхідно опиратися на прийоми довільного та мимовільного запам'ятовування, котрі є можливими завдяки систематичному виконанню вправ та постійному повторенню й закріпленню нової для учнів лексики.

Ю. О. Семенчук підкреслює, що процес формування іншомовної лексичної компетентності спирається на процеси мимовільного та довільного запам'ятовування. Мимовільне запам'ятовування знаходиться в тісній залежності від зацікавленості учнів у тому, що вивчається та у предметі загалом. Таке запам'ятовування відбувається без докладання значних зусиль з боку учня. Мимовільно запам'ятовується матеріал, який впливає на емоції та почуття учнів та який має особливості, що виділяють його з-поміж усієї іншої інформації, що сприймається [31, с. 45].

На противагу мимовільному, довільне запам'ятовування вимагає від учня значно більших зусиль та затрат часу. Вмотивованість і чітке розуміння поставленого завдання підвищують ефективність довільного запам'ятовування. Позитивне ставлення учня до особистості вчителя та до предмету, а також належна організація навчального процесу з боку педагога дозволяють збільшити точність та міцність запам'ятовування лексичного матеріалу та, за необхідності, легко й миттєво відтворити його в процесі комунікації [31, с. 45].

Для того, щоб вивчені лексичні одиниці утримувалися в довготривалій пам'яті, необхідно забезпечувати їх систематичне повторення на різних етапах, починаючи від первинного ознайомлення зі словом. Таке повторення повинно здійснюватися через певні проміжки часу. Використання проблемних ситуацій, котрі потребують від учнів знаходження певних рішень, учитель може забезпечити ефективне повторення пройденого лексичного матеріалу, адже, вирішуючи ту, чи іншу проблемну ситуацію, учні повинні будуть розмовляти іноземною мовою, використовуючи вивчену лексику для того, щоб поділитися, або обґрунтувати власну точку зору [31, с. 46].

Опираючись на результати наукової розвідки, Ю. О. Семенчук зазначає, що максимальної ефективності засвоєння лексичного матеріалу можна досягнути, якщо забезпечити високу частоту повторюваності нових лексичних одиниць впродовж перших 30 хв після того, як вони були введені [31, с. 46]. Це означає, що урок, на якому вводиться новий лексичний матеріал, повинен бути наповненим різноманітними видами діяльності, де зустрічатимуться нові слова,

котрі учні мають запам'ятати. Також важливо правильно розподілити час для засвоєння нової лексики протягом кількох занять [31, с. 46], тобто не обмежуватися засвоєнням слів лише на одному занятті, а повторювати їх ще напротязі кількох уроків. Доцільним буде також розподілити лексичні одиниці, котрі мають засвоїти учні, на кілька занять, де на кожному наступному повторення засвоєних на попередньому уроці слів буде супроводжуватися вивченням ще кількох нових лексичних одиниць із цієї ж теми. Це дозволить раціонально розподілити зусилля учнів та не перевантажувати їх пам'ять.

В. Д. Борщовецька також пропонує підвищити продуктивність запам'ятовування шляхом використання серії мнемонічних прийомів, зокрема використовуючи асоціації, групування лексичних одиниць за різними ознаками, словесні сім'ї, опори на попередній досвід, тощо [4, с. 5]. На нашу думку, доцільним буде також створення словесних карт, які можуть включати в себе різноманітні елементи: дефініції, переклад, підбір синонімів та антонімів, підбір лексичних одиниць, з якими може сполучатися слово, що вивчається, складання речень та навіть малюнок, котрій відображає суть слова, що вивчається. Це допоможе підійти до засвоєння лексичної одиниці різносторонньо та забезпечити багаторазові повторення лексичної одиниці в різних контекстах і комбінаціях у процесі складання таких карт.

За допомогою добре розвиненого логічного мислення, учні можуть поєднувати складні поняття в логічні умовиводи та висловлювання. Відповідно, це робить можливим спілкування на широкий спектр тем і перетворює процес навчання у процес, максимально наближений до природного спілкування, де учні беруть участь у дискусіях, висловлюють свою думку з важливих для них питань та діляться досвідом, використовуючи вивчені ними лексичні одиниці.

Період юності характеризується розвитком **уяви**. Це дозволяє учням більш активно виявляти ініціативу на заняттях та засвоювати складніший матеріал [32, с. 226], в тому числі й лексичний. Відповідно, будуючи в уяві логічні ланцюжки, та асоціації, старшокласники можуть розуміти та активно

використовувати в процесі спілкування лексичні одиниці й їхні сполучення, що позначають складні поняття.

Ще одним важливим процесом, котрий досягає розвитку в період навчання в старших класах, є **увага**. Це дозволяє учням менше відволікатися під час виконання того, чи іншого завдання, а отже, виконувати його більш ефективно та з меншою кількістю помилок. Здатність краще розподіляти увагу дозволяє старшокласникам довший період зосереджуватися на важливих завданнях, не відволікаючись на зовнішні подразники. В свою чергу, вміння переключати увагу, котре теж значно покращується в цей період, дозволяє зосереджуватися на пріоритетних завданнях [32, с. 227] та, за необхідності, змінювати пріоритети й швидко та ефективно переходити до виконання інших завдань.

Як результат, учням можна пропонувати більші за обсягом тексти, чи за тривалістю відео та аудіоматеріали. Вони також можуть мати більшу кількість нових лексичних одиниць, передбачених для засвоєння. Завдяки добре розвиненій пам'яті та забезпеченню достатньої кількості тренувань, вони можуть ефективно опрацьовуватися і засвоюватися. Тим не менше, як і пам'ять, увага старшокласників характеризується вибірковістю. Це означає, що важливий та цікавий для учнів матеріал не вимагатиме від них надмірних зусиль для його опрацювання. Тому, вдало підібрані матеріали для опрацювання на заняттях дозволять максимально ефективно використати час, відведений для навчання в класі та залучити учнів до активної роботи. Це, в свою чергу, мотивуватиме їх та сформує налаштованість на досягнення успіху й стійку мотивацію до подальшого вивчення мови.

Автентичні матеріали є дещо складнішими, ніж адаптовані для навчання матеріали підручника. Проте, добре сформовані вміння мислити, пам'ять і здатність добре зосереджувати увагу на необхідному об'єкті дозволять учням без надмірних складнощів опрацювати такі автентичні матеріали. Водночас, автентичні тексти, рекламки, подкасти відеоматеріали мають значну цінність з точки зору лексичного наповнення, оскільки містять зразки лексики, котра

часто використовується носіями мови, відображає їхні цінності, реалії повсякденного життя, що, в кінцевому рахунку, дозволяє краще порозумітися в процесі справжньої комунікації.

Для того, щоб швидко мобілізувати увагу учнів учитель може задавати логічні запитання. При цьому важливо пам'ятати, що більшу цінність для розуміння матеріалу мають питання, відповіді на які вимагають залучення мисленнєвих процесів вищої ієрархії (*HOTs – higher order thinking skills*), що включають в себе аналіз, оцінку інформації та поєднання частин (наприклад, лексичних одиниць) з метою створення чогось нового, як власних висловлювань. Тим не менше, все ж важливими залишаються запитання, що вимагають залучення мисленнєвих умінь нижчої ієрархії – запам'ятовування, розуміння, чи застосування матеріалу (*LOTs – lower order thinking skills*).

З метою активізації уваги учнів необхідно враховувати рівень мовної підготовки учнів, ретельно підбираючи завдання для занять. Посильні завдання допоможуть мінімізувати можливість психологічного дискомфорту та вселити учням віру у власні сили. Важливо також забезпечити активну участь на уроці всім учням у класі, не залежно від рівня їх мовної підготовки. Окрім того, слід зменшити кількість механічних завдань на занятті, оскільки вони є досить одноманітними та нездатними належним чином активізувати мисленнєву діяльність учнів, а це означає, що знижуватиметься інтерес до навчання й знижуватиметься концентрація уваги. Навпаки, завдання, що пропонуються старшокласникам на уроці, повинні містити елемент новизни, враховувати їх інтереси, мати ігровий характер, бути інтерактивними та заохочувати ініціативність учнів та творчий підхід до навчання [31, с. 49].

Як зазначалося вище, функціонування психічних процесів і, відповідно, ефективність засвоєння лексики залежить від мотивації учнів до вивчення предмету. Особливо важливим це є для учнів старших класів. Успішність формування іншомовної лексичної компетентності залежить від наявності сприятливої психологічної атмосфери на уроці. Доброзичливий клімат, де у спілкуванні між учасниками навчального процесу панує взаємодопомога,

взаємоповага та співробітництво, забезпечує високий рівень активності учнів та активізує їх внутрішні мотиви [31, с. 33].

Працюючи над забезпеченням сприятливої психологічної атмосфери у класі, вчитель повинен також брати до уваги характер суб'єкт-суб'єктної співпраці. Позитивні відносини між учасниками навчального процесу, вміння працювати в групах дозволить також здійснювати тренування лексичного матеріалу в групах. Таким чином учень навчається не лише іншомовної лексики, а й інших умінь, важливих для їх професійного становлення, розвиває свої творчі та комунікативні вміння. Так, працюючи над груповою доповіддю, чи проєктом, учні навчаються співпрацювати, обмінюватися інформацією, мотивують один одного до досягнення кращих результатів. Окрім того, значно підвищується шанси засвоєння лексичного матеріалу в контексті та ефективного його використання для вирішення спільних проблем, чи досягнення спільних цілей. Відповідно, вивчення лексики відбувається осмислено. Доведено, що співробітництво в групі для вирішення спільного завдання підвищує ефективність навчання на 10% [31, с. 34].

Включення ігрових компонентів у процес навчання іншомовної лексики дозволить урізноманітнити уроки, зробити їх цікавішими, стимулюватиме мислення та уяву. Гра часто містить елемент новизни та змагання, що дозволить активізувати увагу учнів та покращить результативність навчання. Лексичні одиниці, які будуть пов'язані з певними емоціями, котрі зможе забезпечити ігрова діяльність, запам'ятаються краще та міцніше. Використання ігрових форм діяльності для засвоєння, чи повторення лексики є особливо актуальним в умовах дистанційного навчання, коли учні не можуть бути присутніми в школі фізично. Елемент змагання, чи гри дозволить їм відчувати себе частиною команди та працювати для досягнення спільної командної цілі.

У підсумку, слід підкреслити, що процес навчання іншомовної лексики є багатогранним і вимагає врахування вікових особливостей учнів та особливостей засвоєння ними матеріалу для досягнення максимальної ефективності. В старшому шкільному віці відбувається процес спеціалізації

пам'яті, що має своїм результатом краще і швидше запам'ятовування інформації, пов'язаної з інтересами учнів. Окрім того, максимальної ефективності засвоєння лексичного матеріалу можна досягнути шляхом забезпечення високої частоти повторюваності нових лексичних одиниць та достатньої кількості тренувань у її використанні. На додачу, добре сформована у старшому шкільному віці здатність утримувати увагу дозволяє використовувати дещо складніші автентичні матеріали, котрі мають значну цінність з точки зору лексичного наповнення та високу культурну цінність, а отже є більш цікавими та здатні підвищити мотивацію до вивчення іноземної мови.

1.3. Принципи та етапи формування іншомовної лексичної компетентності учнів старших класів

Лексична компетентність є однією з ключових компетентностей, необхідних для опанування іноземною мовою. Знання достатньої кількості слів, вміння правильно поєднувати їх між собою та вміння утворювати похідні лексичні одиниці, використовуючи різні способи словотвору дозволить учням вільно спілкуватися на різні теми, висловлювати власну думку та розуміти мовлення, чи письмові повідомлення інших людей. Відповідно, нагальним стає питання принципів оптимізації процесу формування іншомовної лексичної компетентності.

Окрім того, успішність будь-якої діяльності, в тому числі й вивчення іноземної мови, залежить від правильної організації послідовності усіх етапів навчання для досягнення мети – вміння спілкуватися іноземною мовою. Отже, розглянемо принципи та етапи формування іншомовної лексичної компетентності.

Проаналізувавши дослідження Ю. О. Семенчука та С. В. Церни, ми вважаємо за доцільне враховувати низку принципів у процесі формування іншомовної лексичної компетентності учнів старших класів:

- 1) принцип наочності;
- 2) доступності;
- 3) систематичності та послідовності;
- 4) міцності;
- 5) свідомості;
- 6) комунікативної спрямованості;
- 7) науковості;
- 8) активності;
- 9) урахування рідної мови;
- 10) рівних можливостей;
- 11) взаємозв'язку всіх видів мовленнєвої діяльності;
- 12) взаємопов'язаності освіти, розвитку і виховання;
- 13) міжпредметної координації;
- 14) професійної спрямованості;
- 15) самостійного розширення словникового запасу [37; 31].

Розглянемо кожен із поданих принципів більш детально (Рис.1.3.).

Принцип наочності полягає у демонстрації мовного та немовного матеріалу для ефективнішого його засвоєння та використання у процесі спілкування іноземною мовою. Наочність характеризується такими ознаками, як новизна та яскравість, що дозволяє легко привертати до неї увагу учнів. Наочність доцільно використовувати при введенні нового лексичного матеріалу для його кращого розуміння та запам'ятовування [31, с. 20]. Наочність у старших класах може бути використана як опора для тренування вмінь використовувати іноземну мову з метою оформлення усних та письмових висловлювань. Вона допоможе полегшити процес усної комунікації, пропонуючи малюнки, які учням потрібно описати, або набір слів, які старшокласники можуть використовувати, складаючи діалоги, вирішуючи проблемні ситуації комунікативного характеру, чи складаючи власні висловлювання.

До наочності відносять не лише зображення, а й ключові слова, діаграми, лексичні карти, схеми та автентичні матеріали на зразок брошур, буклетів, проспектів компаній, карт, тощо [31, с. 20]. Так, унаочненням можуть слугувати лексичні одиниці та їх сполучення, відібрані для вербального та невербального сприйняття учнями із подальшою їх семантизацією та активним вживанням у процесі комунікації. Засоби наочності допомагають учителям пояснювати новий лексичний матеріал та дозволяють швидше досягнути утворення мовленнєвих автоматизмів.

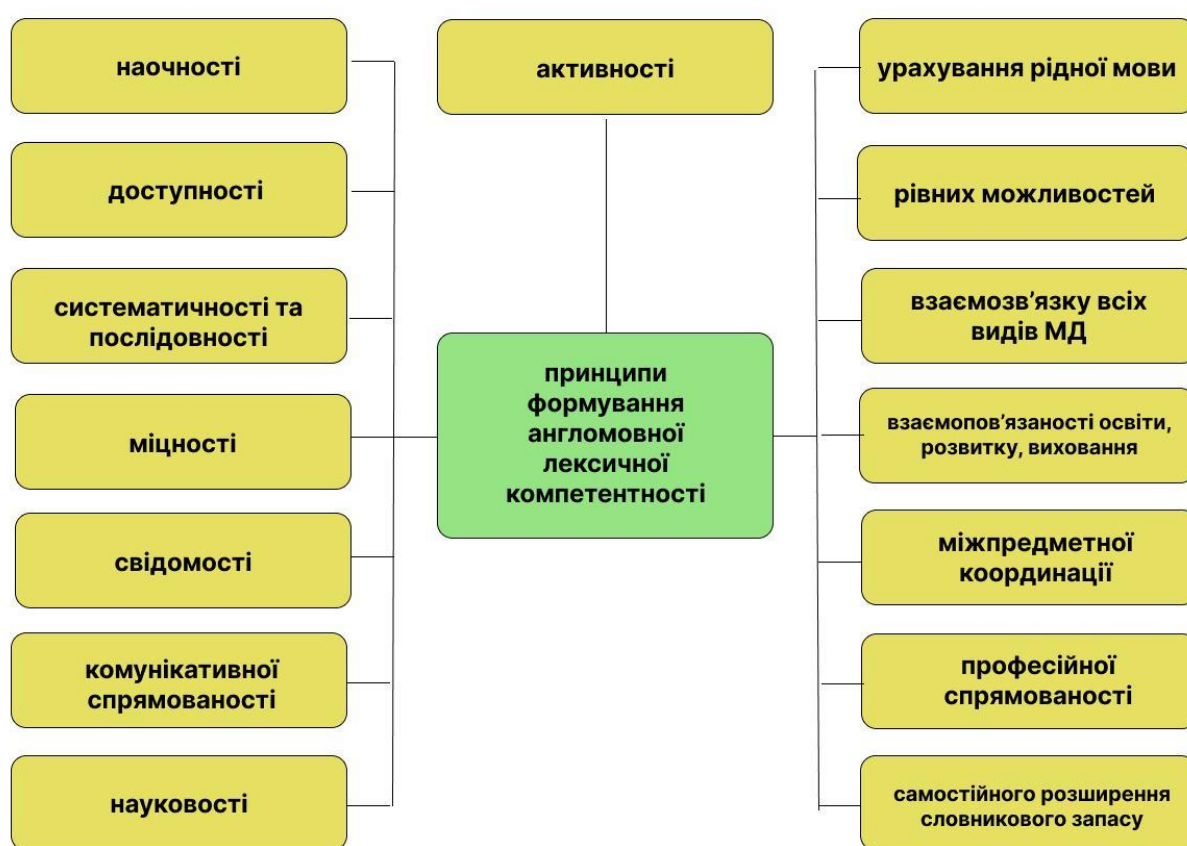

Рис.1.2. Принципи формування англомовної лексичної компетентності.

М.О. Бурлаков та Ю.О. Семенчук розрізняють динамічну та статичну, вербальну та невербальну наочність [6, с. 31-34; 31, с. 20-21]. Розглянемо кожен із поданих видів детальніше. Статична наочність включає в себе зображення, діаграми, карти, брошури, проспекти, тощо. Вона приєє формуванню мотивації учнів до навчання, допомагає урізноманітнювати вивчення лексики, уточнює чи

пояснює зміст тексту, чи інформації, яка може бути складною для розуміння, сприяє уточненню значень та кращому запам'ятовуванню абстрактних понять, що особливо важливо на етапі навчання іноземних мов у старших класах. Така наочність добре підходить для учнів-візуалів. Тим не менше, для тих, хто надає перевагу звуковому сприйняттю інформації, або для кінестетиків статична наочність може виявитися дещо менш ефективною, або нецікавою, оскільки вона не включає жодного звукового оформлення, чи руху предметів (звичайні зображення є статичними). Для вище зазначених типів учнів більш ефективною і цікавою буде динамічна наочність, котра включає анімацію, рух об'єктів, відео, демонстрації певних дій, або віртуальну чи доповнену реальність.

Динамічна наочність може бути використана для пояснення складних зав'язків, привертання уваги учнів [44, с. 33] та сприяє кращому запам'ятовуванню лексичного матеріалу, котрий пояснюється, чи тренується за допомогою неї.

Вербальна наочність покликана забезпечити промовляння нової лексики. Таким чином у пам'яті учнів формується звуковий та/або моторний образ, що в подальшому сприятиме кращому запам'ятовуванню слів завдяки закріпленню їх сформованого образу у свідомості. Прикладом вербальної наочності є тлумачення [31, с. 20-21]. Його використання сприяє кращому розумінню учнями значення лексичних одиниць та можливостей їх використання. Це також дозволяє виключити необхідність застосування перекладу лексичних одиниць для їх подальшого засвоєння, що дозволяє урізноманітнити процес навчання.

Прикладом невербальної наочності є малюнки, схеми, діаграми. Вони слугують опорою для вправлення у використанні лексики, що вивчається [31, с. 21]. Невербальна наочність сприяє також швидшому й кращому запам'ятовуванню слів завдяки своїй лаконічності та яскравості. Поєднання вербальної та невербальної наочності дозволить забезпечити більш цікаве та ефективне опрацювання й запам'ятовування лексичних одиниць.

Співвідношення у їх поєднанні залежить від тематики, рівня складності лексичних одиниць та типу завдання, яке пропонується учням.

Ще одним принципом формування іншомовної лексичної компетентності є **принцип доступності**. Він полягає в тому, що навчальний матеріал повинен обиратися з урахуванням вікових особливостей учнів, їхнього мовного рівня та можливостей засвоєння. Лексичні одиниці, котрі повинні бути вивчені, ретельно опрацьовуються та розподіляються між заняттями [37, с. 111]. Тобто всі нові лексичні одиниці не обов'язково подавати на першому уроці теми, а їх можна розподілити між кількома уроками, знижуючи навантаження на учнів та сприяючи створенню враження посильності поставлених перед ними завдань. Це дозволить зменшити можливість виникнення труднощів при вивченні нової лексики, що формує в учнів впевненість у власних силах. Водночас, зменшується навантаження, що дозволяє не втратити мотивацію до вивчення іноземної мови.

Принцип доступності передбачає не лише відбір лексичних одиниць, а й методів роботи з ними та відбір правильного темпу роботи, що відповідатиме можливостям учнів. Він повинен бути таким, щоб забезпечити достатню кількість повторюваності нової лексики та необхідну кількість тренувань у її використанні. Це дозволить перевести слова з короткотривалої в довготривалу пам'ять і включити її в активний словник учнів [37, с. 111].

Принцип **системності та послідовності** полягає у такій організації навчального процесу, де всі компоненти пов'язані та взаємозалежні. Методи навчання повинні підбиратися у відповідності з цілями та змістом навчання іноземних мов. Процес засвоєння лексики організовується таким чином, щоб кожен наступний етап логічно та послідовно організовувався з урахуванням попереднього, де учні проходять процеси набуття знань, формування лексичних навичок та розвиток лексичних умінь за допомогою правильно організованої та достатньої кількості тренувань у роботі з новою лексикою. Невід'ємним елементом системного та послідовно організованого процесу навчання є здійснення контролю над засвоєнням учнями лексичного матеріалу

[37, с. 110]. Це дозволить вчасно виявити труднощі та коригувати формування іншомовної лексичної компетентності, враховуючи вікові особливості та знання учнів.

Систематичність в опрацюванні лексики також забезпечується правильним плануванням домашніх завдань і організацією роботи учнів з лексикою в позаурочний час, під час виконання цих домашніх завдань. Тип вправ, з виконанням яких учні знайомі, дозволить не лише забезпечити розуміння ними логіки й послідовності виконання таких завдань, а й розуміння їх значущості та сприятиме формуванню мотивації, адже знайомий алгоритм завдань забезпечить успішне їх виконання без допомоги вчителя.

Умовою успішного формування іншомовної лексичної компетентності є дотримання принципу **міцності**. Він полягає в тому, що процес запам'ятовування і тренування нової лексичної одиниці має бути настільки якісно організованим, щоб слово, перейшовши до довготривалої пам'яті, було готовим до використання в будь-який момент. Це важливо для забезпечення ефективного процесу комунікації, коли учневі не потрібно буде переривати мовлення, роблячи паузу для пригадування лексичної одиниці, особливостей її сполучуваності та використання. Вся ця інформація надійно зберігатиметься в пам'яті [37, с. 111].

Організовуючи процес навчання лексики, орієнтуючись на принцип міцності, учитель зможе створити такі умови, де учневі не потрібно буде концентрувати увагу на пригадуванні форми, чи значення лексичної одиниці, а ця увага зможе бути зосереджена на оформленні змісту повідомлення. Це, в свою чергу, забезпечить послідовність, логічну структурованість та безперервність процесу спілкування іноземною мовою.

Задіяння різних аналізаторів у процесі вивчення лексики, емоційне навчання та цікаві завдання сприятимуть забезпеченню принципу міцності. Організація належної повторюваності нових лексичних одиниць у різних контекстах та під час виконання різноманітних завдань, з послідовним переходом від некомунікативних до умовно-комунікативних та комунікативних

вправ дозволить ефективно запам'ятовувати навчальний матеріал. Використання вправ, що імітують реальні ситуації комунікації дозволить учням розуміти цінність матеріалу, що вивчається та можливості його використання, що сприятиме більш міцному його засвоєнню та формуванню зацікавленості у вивченні іноземної мови.

Наступним принципом формування іншомовної лексичної компетентності є **принцип свідомості**. Він передбачає усвідомлене засвоєння навчального матеріалу, де учень знає правила, розуміє інструкції, володіє необхідними лексичними одиницями, знає мовні зразки та, оперуючи цим, правильно формує власні усні та письмові висловлювання [24, с. 155]. Правильне та гнучке мовлення ґрунтується на ефективному поєднанні знань правил та лексичних одиниць. Принцип свідомості також включає в себе формування в учнів розуміння того, в яких ситуаціях вони можуть використовувати матеріал, що вивчається. Саме тому використання завдань, максимально наближених до реальних ситуацій спілкування дозволить формувати в учнів свідоме й відповідальне ставлення до вивчення мови.

Усвідомлене вивчення іноземної мови включає в себе вміння логічно поєднувати навчальний матеріал [31, с. 21]. Це означає, що вивчення різних тем не є відокремленим та ізольованим, а формує певну систему, де всі елементи переплітаються та є взаємопов'язаними. Учні повинні вміти вирішувати поставлені перед ними практичні завдання, аналізуючи вивчений ними матеріал, ефективно поєднуючи його та обираючи те, що найбільше сприятиме досягненню поставленої мети. Врахування вчителем вікових особливостей учнів, опора на позитивну інтерференцію рідної та іноземної мов, моделювання ситуацій реальної комунікації на заняттях з іноземної мови сприятиме дотриманню принципу свідомості під час навчання іноземної мови [50, с. 97].

Не менш важливим є й урахування **принципу комунікативної спрямованості** при навчанні іноземної мови. З огляду на те, що метою вивчення іноземної мови є формування комунікативних умінь, важливо організувати такі умови навчання, за яких учня б мали можливість

використовувати вивчену лексику у процесі спілкування (усного, чи письмового). Багаторазове виконання учнями комунікативних завдань дозволить сформувати навички вільного вживання засвоєних лексичних одиниць [37, с. 122-123].

Принцип науковості полягає у такому підборі лексичних одиниць, який би відповідав сучасним нормам конкретної іноземної мови. Навчання повинне організовуватися таким чином, щоб учні розуміли взаємозв'язок та значення теорії для здобуття практичних умінь [38, с. 62].

Невіддільним елементом правильної організації навчальної діяльності є **принцип активності**. Він базується на задіянні пам'яті, мислення та уваги у процесі навчання. Відповідно, навчання не є пасивним процесом, де учні вивчають матеріал, поданий учителем на уроці, а перетворюється в активного співучасника навчального процесу, здобувача власних знань. Використовуючи цікаві завдання, що активізують творчий підхід, викликають інтерес до навчання дозволяє забезпечити дотримання принципу активності. Цьому сприяють рольові ігри, завдання проблемного характеру, використання цікавої наочності, проєктного навчання, тощо [40, с. 58].

Принцип урахування рідної мови має у своїй основі порівняння та зіставлення іноземної мови, що вивчається та рідної мови учня. Це сприяє кращому розумінню мовних явищ та дозволяє попередити явище негативної інтерференції, за якої певні норми рідної мови переносяться на іноземну, що призводить до виникнення помилок. В той же час, опора на мовленнєвий досвід у рідній мові може допомогти швидше та краще зрозуміти аналогічні явища в іноземній мові.

Принцип рівних можливостей передбачає таку організацію навчального процесу, за якої кожен учень мав би доступ до необхідних матеріалів, брав участь у різних видах діяльності на заняттях та мав би рівні можливості для вдосконалення мовленнєвих умінь [37, с. 202].

Ефективне навчання іноземної мови неможливе без забезпечення **взаємозв'язку всіх видів мовленнєвої діяльності**. Дотримання цього

принципу передбачає таке навчання, де учням пропонуються завдання на розвиток усіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності: читання, аудіювання, письма та говоріння. Так, процес сприйняття та розуміння матеріалу повинен бути пов'язаний з продуктивними видами мовленнєвої діяльності. Так, прослухавши текст, або доповіді один одного, учні повинні заохочуватися висловлювати власну думку на основі почутого, тобто вправлятися в говорінні з використанням активної лексики.

Не менш важливим є **взаємозв'язок освіти, розвитку і виховання**. Дотримання цього принципу дозволить створити такі умови навчання, за яких учні не просто вивчають іноземну мову, а й формують власний світогляд, культурну толерантність та розвиваються як особистість [37, с. 117].

Дотримання **принципу міжкультурної координації** дозволить забезпечити формування міжпредметних зв'язків. Так, пропонуючи учням тексти, подкасти, відео- та аудіоматеріали про географічні відкриття, цікаві куточки світу, традиції різних країн світу, фінансову грамотність, тощо, учитель зможе запропонувати учням таке навчання, за якого вони зможуть застосовувати знання, здобуті з інших предметів, для вирішення комунікативних завдань, чи завдань проблемного характеру іноземною мовою. І навпаки, знання, здобуті під час вивчення іноземної мови зможуть бути в подальшому використані учнями в інших сферах життя.

Говорячи про навчання іноземної мови учнів старших класів, особливо актуальним є **принцип професійної спрямованості**. Оскільки навчальна діяльність старшокласників характеризується чіткою професійною спрямованістю, доцільним буде підбирати матеріали, що відповідатимуть сфері професійних інтересів учнів. Це зробить навчання більш цілеспрямованим, ефективним, дозволить сформувати мотивацію учнів, оскільки вони бачитимуть можливості практичного застосування того, що вивчається на уроках іноземної мови.

З метою ефективного навчання лексики важливо не лише враховувати вище зазначені принципи формування іншомовної лексичної компетентності, а

й розуміти етапи, котрі проходить цей процес. Навчання іншомовної лексики проходить два етапи: **етап ознайомлення** та **етап автоматизації**. На етапі ознайомлення учні знайомляться з новими лексичними одиницями та їх особливостями. Вчитель знайомить учнів із лексичною системою іноземної мови загалом, особливостями її організації та загальними правилами використання й поєднання іншомовної лексики. Другий етап включає в себе автоматизацію учнів із новими лексичними одиницями. Вони навчаються використовувати нові слова на рівні словоформи, словосполучення, речення та на понадфразовому рівні (учні вчаться складати монологи, діалоги та мінітексти) [23, с. 223].

Отже, формування іншомовної лексичної компетентності ґрунтується на низці принципів, котрі покликані правильно й логічно організувати етапи навчання іншомовної лексики та навчити учнів вільно спілкуватися у різних ситуаціях. Врахування цих принципів дозволить забезпечити систематичність в опрацюванні лексики, правильно спланувати види роботи на заняттях та домашні завдання, заохочувати самостійну роботу учнів над засвоєнням лексики. Розуміння етапів, у які здійснюється формування іншомовної лексичної компетентності дозволить зробити процес навчання послідовним і поступовим, попередити та уникнути труднощів й обрати найбільш доцільні способи семантизації лексики для найбільш ефективного її засвоєння.

1.4. Труднощі навчання англомовної лексики

Навчання англомовної лексики є складним, багатоступеневим процесом, що вимагає мотивації та зусиль з боку учнів та правильної організації навчального процесу з боку вчителя. Без належного знання лексики неможливо забезпечити процес комунікації, оскільки той, хто говорить, не лише не зможе чітко висловити власну думку, але й зрозуміти співрозмовника. Успішне засвоєння іншомовної лексики вимагає також прогнозування труднощів, з якими можуть зіткнутися ті, хто вивчає іноземну мову. Це дозволить продумати

найбільш доцільні шляхи їх подолання, чи попередження. Відповідно, учні будуть більш вмотивованими та зацікавленими.

Згідно з С. Сорнбурі, труднощі, з якими стикаються ті, хто вивчає іноземну мову, включають в себе вимову лексичних одиниць, написання, багатозначність слів, ідіоматику [49, с. 27]. Складнощі у вимові слів найчастіше пов'язані з тим фактором, що вимова англійських слів відрізняється від написання. Зокрема, складними для використання і запам'ятовування є слова, котрі містять букви, що не вимовляються. На додачу, труднощі становить також вимова певних схем наголосу, ритм і використання належної інтонації, особливо якщо вищезгадані елементи сильно відрізняються від рідної мови учнів. Складними для вимови є також довгі слова, що містять складну комбінацію звуків, чи поєднання певних приголосних і голосних, котрі складно правильно вимовити разом [47, с. 50].

Труднощі, пов'язані з написанням слів, викликані тим, що в англійській мові в деяких словах присутні букви, що не вимовляються. У лексичних одиницях, запозичених з інших мов, в деяких випадках вимова зберігається як у мові, звідки запозичене слово, а в інших – вимова адаптовується до англійської мови. Відповідно, це створює труднощі при їх написанні. Окрім того, одні й ті ж комбінації букв можуть читатися по-різному, або один і той же звук може передаватися різними буквосполученнями. У зв'язку з цим, у тих, хто вивчає англійську мову, виникають складнощі при спробі передати на письмі почуті лексичні одиниці [47, с. 50].

Довжина слів є ще однією трудностю при вивченні лексичних одиниць англійської мови. Такі лексичні одиниці вимагають більше часу для засвоєння, оскільки складаються з кількох морфем. Тим не менше, забезпечуючи достатню кількість повторів нових слів, подаючи їх у контексті, а не ізольовано, викладач може значно зменшити складність вивчення таких слів [47, с. 50-51]. Довгі слова водночас важче вимовляти, оскільки вони можуть мати кілька наголосів і складні комбінації букв. Окрім того, значення таких слів важко здогадатися, оскільки вони містять суфікси та/або префікси.

Говорячи про складнощі у вивченні іноземних лексичних одиниць, вчені називають невідповідність значень лексичних одиниць рідної та іноземної мови. Це особливо актуально при вивченні багатозначних слів. Часто слово, котре має одне значення в рідній мові, в англійській може мати кілька значень, інколи не пов'язаних між собою. Більше того, в англійській мові є поширеними ідіоми, де знайомі для тих, хто вивчає мову слова можуть набувати нового значення [6, с. 20; 29, с. 98].

Труднощі при вивченні викликають також випадки так-званої «фальшивої синонімії», коли лексичні одиниці іноземної мови за звучанням, чи написанням подібні до лексичних одиниць рідної мови, проте мають інше значення.

Учням також складно засвоїти певні сполучення лексичних одиниць, зокрема ті, котрі не мають структурно-семантичної відповідності в рідній мові [18, с. 48]. Часто в англійській мові є прийменники, котрі відсутні у рідній мові у схожих сполученнях слів, що призводить до помилок при спробі використати нові слова у говорінні, чи на письмі.

О. О. Коломінова наголошує, що чинниками, які негативно впливають на ефективність засвоєння іншомовної лексики є розбіжності у передачі певних українських лексичних одиниць англійськими. Так, слово «cry» в українській мові відповідає двом значенням – «плакати» та «кричати» [18, с. 49]. Ще одним прикладом є українське слово «магазин», яке англійською може передаватися як «store», або «shop». Слово «рідний» в англійській може звучати як «native», «home», «dear». В залежності від контексту потрібно обирати один із можливих варіантів. Так, «рідна мова» відповідає словосполученню «native language», «рідне місто» – «home town», тоді як звертаючись до людини, чи говорячи про когось близького, використовують слово «dear».

Окрім того, є певні поняття, яких немає в українській мові. Відповідно, їх важко точно передати, чи важко зрозуміти. Так, слово «lunch» можна перекласти українською як «обід», проте між цими поняттями є невелика розбіжність. Англійське «lunch» зазвичай вживається для легкого денного

прийому їжі, тоді як українське «обід» означає основний прийом їжі протягом дня. Окрім того, точного відповідника англійському «supper» в українській мові немає. Це слово можна передати як «пізня вечеря». В Україні зазвичай є три прийоми їжі (сніданок, обід і вечеря), тоді як в Англії – чотири (breakfast, lunch, dinner, supper). У таких випадках учні не лише повинні запам'ятати значення слів, а й розуміти саму реалію, чи культурну особливість.

Ще однією складністю є відмінність правил сполучуваності слів [18, с. 49]. Розглянемо декілька прикладів таких труднощів. Словосполучення «міцний чай» перекладається англійською як «strong tea». Проте замінити у цьому словосполученні слово «strong» на його синонім «powerful» не можна. «Сильний дощ» в англійській мові передається словосполученням «heavy rain». Тим не менше, слово «heavy» не можна використати, говорячи про сильну людину. Відповідно, при вживанні таких лексичних одиниць важливо враховувати особливості їх сполучуваності.

Часто в англійській мові є територіальні розбіжності в значеннях та написанні лексичних одиниць. Такими розбіжностями часто є американський та британський варіанти англійської мови. Так, «печиво» в британському варіанті відповідає слову «biscuit», тоді як в американському варіанті англійської для позначення цього поняття використовують слово «cookie». Водночас, «chips» у британському варіанті англійської означає «картопля-фрі», тоді як в американському слово «chips» відповідає українському «чіпси». Зіштовхнувшись із такими лексичними одиницями, учні часто наштовхуються на труднощі, пов'язані з розрізненням значень та становить перешкоду при намаганні зрозуміти значення речення, чи висловлювання.

Ті, хто вивчають іноземну мову, в тому числі англійську, часто стикаються з проблемою забування вивченої лексики. Серед чинників, котрі спричиняють швидке забування, можна відзначити:

- 1) втрата мотивації до навчання загалом, або до вивчення іноземної мови;
- 2) особисті зміни та стани, котрі негативним чином впливають на бажання навчатися;

- 3) погіршення пам'яті;
- 4) обмежена, чи недостатня кількість часу, відведена для вивчення лексики;
- 5) недостатня кількість вправлення у використанні лексики, що вивчається.

Враховуючи згадані труднощі, важливо, щоб навчальний процес був правильно спланований та організований учителем. Доречний підбір способів семантизації та наявність достатньої кількості тренування у використанні лексичних одиниць допоможе попередити й уникнути труднощів з їх розумінням та запам'ятовуванням.

Способи семантизації лексичних одиниць поділяють на безперекладні та перекладні [25, с. 94]. Розглянемо детальніше кожен із них, щоб точніше розуміти можливості створення умов, де учні зможуть зрозуміти та засвоїти нову лексику.

Щодо безперекладних способів семантизації лексики, методисти виокремлюють наочну семантизацію, мовну семантизацію, використання дефініцій та тлумачення лексичної одиниці іноземною мовою [25, с. 94].

Наочна семантизація включає в себе використання малюнків, фото, реалій, жестів та рухів. Це допоможе зробити навчання більш емоційно насиченим та цікавим для учнів. За таких умов матеріал засвоюється швидше та ефективніше.

За допомогою мовної семантизації вчитель забезпечує такі умови засвоєння лексики, за яких учні знайомляться не лише зі словами, а й контекстом (речення, тексти), де ці слова доцільно використовувати. Це забезпечує краще розуміння нових лексичних одиниць та дає можливість уникнути труднощів із засвоєнням багатозначних одиниць, а також негативної інтерференції, пов'язаної з явищем «фальшивої синонімії».

На старшому етапі вивчення англійської мови доцільно використовувати дефініції, тобто пояснення значення лексичної одиниці за допомогою слів, відомих учням [25, с. 96]. Такий підхід допоможе учням впоратися з

труднощами, пов'язаними з розумінням слів, відповідників яким немає у рідній мові, або значення яких у рідній мові дещо відрізняється.

Дещо схожим до дефініції є тлумачення. Воно теж полягає у поясненні слова іноземною мовою, проте є більш детальним, може включати пояснення культурних аспектів, походження слова та особливостей його вживання.

Як зазначає С. Ю. Ніколаєва, до перекладних способів семантизації лексичних одиниць відносять однослівний переклад, багатослівний переклад, пофразовий переклад, дефініція, або тлумачення лексичної одиниці рідною мовою [25, с. 95].

Ці способи семантизації допоможуть учителеві точно пояснити значення нового слова та можливості його використання і допоможуть зняти напругу, пов'язану з недостатнім володінням іноземною мовою та страхом неправильно зрозуміти слово (який може мати місце при безперекладних способах семантизації лексики, особливо у слабших учнів).

Погоджуємося з думкою С. Ю. Ніколаєвої про те, що вибір способу семантизації лексичних одиниць залежить від багатьох факторів – приналежності слова до активного, чи пасивного словникового мінімуму, складності самого слова та етапу вивчення іноземної мови. Так, на початковому етапі доцільно використовувати наочну семантизацію та однослівний переклад, тоді як на вищих ступенях більш ефективним буде використання дефініції чи тлумачення [25, с. 96]. Доцільним є також поєднання різних способів семантизації та різних прийомів роботи з лексикою, що дозволяє зробити навчання цікавішим, більш емоційно забарвленим, а отже й вмотивованішим.

З метою уникнення або подолання труднощів у вивченні іншомовної лексики важливо враховувати індивідуальні особливості та потреби учнів. Так, учні з типом нервової системи, що не відзначається рухливістю, часто мають складнощі з засвоєнням лексики. За таких умов вчитель повинен спрямовувати зусилля на формування впевненості учнів у власних силах. Важливо, щоб вони мали достатньо часу для відповіді (учитель не повинен вимагати у них миттєвої відповіді на запитання), намагатися не перемикати часто увагу таких учнів та,

за необхідності, надавати їм можливість відповісти у письмовій формі, щоб вони мали достатньо часу обдумати й потренуватися застосовувати новий лексичний матеріал.

Підсумовуючи, слід зазначити, що вивчення іноземної мови є багатоступеневим процесом, що вимагає концентрації уваги, залучення механізмів пам'яті, мислення та створення сприятливих умов для сприйняття. Тим не менше, забезпечення вище зазначених умов не виключає виникнення труднощів, пов'язаних із відмінністю організації лексичної системи іноземної мови від рідної, складнощами вимови, чи втратою мотивації до навчання. Знання труднощів, з якими часто стикаються учні при вивченні іноземної мови та розуміння їх причин допоможе учителеві більш ефективно організувати процес навчання. Говорячи про англійську мову, основними труднощами засвоєння лексики є втрата мотивації до навчання загалом, або до вивчення іноземної мови; особисті зміни та стани, котрі негативним чином впливають на бажання навчатися; погіршення пам'яті; обмежена, чи недостатня кількість часу, відведена для вивчення лексики та недостатня кількість вправлення у використанні лексики, що вивчається. Створення дружньої атмосфери, сприятливих умов для навчання, використання цікавих завдань, заохочення активності учнів на занятті, а також влучний вибір способів семантизації лексики у відповідності з темою, етапом навчання та індивідуальними особливостями учнів зробить процес вивчення іноземної лексики легким та цікавим.

Висновки до Розділу 1

У сучасному світі, котрий постійно розвивається і змінюється, освіта стикається з випробуваннями, які потрібно долати. Сьогодні широко розвинене використовувати сучасних інформаційних технологій для досягнення освітніх цілей, в тому числі й для вивчення іноземної мови. Наявність великої кількості застосунків та інструментів для вивчення англійської лексики вимагає від учнів

та вчителів обирати найбільш доцільні та ефективні методи навчання. Для цього необхідно розуміти сутність та особливості навчання іншомовної лексики. Останнє включає в себе активний, пасивний та потенційний словниковий мінімуми. Відбір лексичних одиниць до них ґрунтується на низці критеріїв, котрі включають критерій стилістичної необмеженості, сполучуваності, семантичної цінності, частотності, тематичності, функціональності, а також критерій актуальності та новизни.

Аби бути максимально ефективним, процес навчання іншомовної лексики вимагає врахування вікових особливостей учнів та особливостей засвоєння ними матеріалу. Дослідивши психофізіологічні особливості старшого шкільного віку, ми можемо стверджувати, що в цей період відбувається процес спеціалізації пам'яті, що дозволяє учням краще і швидше запам'ятовувати інформацію, пов'язаної з їхніми інтересами. На додачу, більшої ефективності засвоєння лексичного матеріалу можна досягнути за умов забезпечення високої частоти повторюваності нових лексичних одиниць. Крім того, матеріал повинен бути відпрацьованим у контексті та в ситуаціях, що вимагають від учнів спілкування іноземною мовою і, відповідно, застосування вивченого матеріалу на практиці в умовах, що імітують реальні ситуації спілкування.

Формування іншомовної лексичної компетентності ґрунтується на низці принципів, котрі покликані правильно й логічно організувати етапи навчання іншомовної лексики та навчити учнів вільно спілкуватися у різних ситуаціях. За умов врахування цих принципів учитель зможе забезпечити систематичність в опрацюванні нової лексики, правильно обрати види роботи для занять та спланувати домашні завдання, котрі допоможуть закріпити новий матеріал та заохочуватимуть учнів до самостійного вдосконалення власних умінь.

На останок, не менш важливим у навчанні іншомовної лексики є розуміння труднощів, з якими можуть стикатися учні та знання способів їх подолання, або попередження. Щодо вивчення англійської мови, то основними труднощами для учнів є вимова лексичних одиниць (відмінність графічного відображення слова від його звучання, відсутність деяких звуків англійської

мови у рідній мові) та сполучуваність лексичних одиниць, на засвоєння якої може негативно впливати рідна мова, оскільки учні часто застосовують правила сполучуваності слів у рідній мові до іноземної, що викликає помилки непорозуміння під час спілкування. Створення сприятливої атмосфери на заняттях, поєднання різних форм навчання та використання цікавих завдань допоможе уникнути значної кількості труднощів. Однією з ефективних форм організації навчального процесу є змішане навчання, котре дає змогу працювати в зручних для учнів умовах та мати доступ до навчальних матеріалів у будь-який час. Особливості такого навчання більш детально розглядаються у наступному розділі роботи.

РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

2.1. Змішане навчання як форма організації навчального процесу в школі

Запровадження нових державних стандартів, котрі тісно пов'язані з викликами і вимогами сучасного суспільства, викликало необхідність модернізації освіти. Сьогодні важливо не просто навчити спілкуватися іноземною мовою, а й сформувати в учнів потребу постійно працювати над удосконаленням власних умінь, планувати власний час і навчання. Саме тому все більшого значення набуває самостійна робота учня, котра спонукає до самодисципліни. Не менш важливим є також навчити учня використовувати сучасні інформаційні технології для навчання, що в подальшому дозволить відкрити широкі перспективи та швидко адаптуватися до майбутньої професійної діяльності, оскільки молоді спеціалісти уже матимуть сформовані навички роботи з сучасними технологіями, включаючи застосунки для конференцій та штучний інтелект.

Природньо, що за таких обставин все більшої популярності набирає змішане навчання. Така форма навчання включає в себе кілька складових елементів:

- 1) традиційне навчання у класі;
- 2) самостійне навчання учнів;
- 3) онлайн навчання [26, с. 86].

Аналізуючи поняття змішаного навчання, С. Дж. Бонк та С. Р. Грахам підкреслюють, що це процес здобуття знань, умінь і навичок, котрий включає в себе інтеграцію аудиторної та позааудиторної роботи, що передбачає взаємодію традиційного, дистанційного, електронного і мобільного навчання та вимагає від учнів самоконтролю та вмінь регулювати власне навчання.

Інший підхід до тлумачення змішаного навчання наголошує, що воно є поєднанням традиційного навчання у класі з сучасними технологіями, котрі

забезпечують тренувальні та контролюючі завдання в режимі онлайн. При цьому підкреслюється, що особливістю й перевагою змішаного навчання є зменшення витрат на організацію навчального простору [41].

Лісецький К.А., даючи визначення змішаному навчанню, стверджує, що воно є поєднанням формальних і неформальних засобів навчання; останні включають організацію обговорень за допомогою відеоконференцій, чи електронної пошти, використання мультимедійних засобів для закріплення навчального матеріалу та консультації в режимі онлайн [22, с. 47].

Згідно з Ч. Рід та Г. Сінг, змішане навчання – це така форма навчання, котра об'єднує більше, ніж один засіб подачі навчального матеріалу, наголошуючи, що вона сприяє оптимізації навчального процесу, оскільки дозволяє щоразу обирати найбільш доцільні технології навчання в залежності від ситуації, потреб учнів та з урахуванням їхніх умінь [13, с. 16].

Кобися А. підкреслює, що поряд із традиційними формами роботи, змішане навчання включає в себе завантаження текстів та інших навчальних матеріалів, з якими повинні працювати учні, онлайн вікторини, створення блог-квестів, ведення портфоліо та завантаження виконаних завдань на сайт для перевірки вчителями [17, с. 75]. Важливим аспектом змішаного навчання є те, що воно включає в себе переваги дистанційного навчання, оскільки спирається на використання інформаційних технологій, надає можливість учням працювати з цікавими онлайн-ресурсами, навчатися, переглядаючи відео, граючи навчальні ігри та виконуючи інтерактивні завдання. Водночас, така форма навчання дозволяє обійти недоліки дистанційного навчання, оскільки включає очну взаємодію вчителя та учнів, взаємодію між учнями в класі, що дозволяє сформувати важливі комунікативні уміння, зробити навчання більш емоційним та цікавим за рахунок живого спілкування та безпосередньої включеності учнів у виконання групових завдань під час традиційних занять у класі.

Підсумовуючи дослідження вчених, робимо висновок, що змішане навчання – це процес здобуття знань, умінь і навичок, що ґрунтується на

поєднанні аудиторних занять із онлайн навчанням та самостійним виконанням завдань учнями, що вимагає від учнів умінь самоконтролю та планування власної навчальної діяльності, включає в себе врахування індивідуальних потреб учнів.

Аналізуючи переваги змішаного навчання, Р. С. Гуревич, Г. Б. Гордійчук, Ю. В. Дроздова та Л. А. Колот підкреслюють наступні:

- 1) доступність та гнучкість;
- 2) адаптація навчального процесу до індивідуальних потреб кожного учня;
- 3) формування вмінь контролю власної навчальної діяльності;
- 4) оптимізація навчального процесу;
- 5) зміна ролі вчителя;
- 6) автономія вчителя у виборі навчальних ресурсів;
- 7) формування цифрової компетентності;
- 8) підвищення мотивації учнів до навчання [13, с. 17];
- 9) урізноманітнення навчального процесу;
- 10) економія часу;
- 11) оптимізація та різноманітність зворотного зв'язку;
- 12) підвищення якості спілкування між учителем та учнями;
- 13) підвищення якості навчання [15, с. 36].

Розглянемо кожен із зазначених аспектів більш детально. Змішане навчання дозволяє забезпечити *доступність і гнучкість* навчання. За таких умов доступ до навчальних ресурсів і можливість навчання має кожен, хто має доступ до інтернету. Всі необхідні матеріали можуть розміщуватися вчителем на сайті, в особистому блозі, на Google Drive, або в інших віртуальних середовищах. Таким чином учні матимуть можливість переглянути, чи завантажити такі матеріали тоді, коли це буде необхідно.

Гнучкість забезпечується можливістю вчителя на власний розсуд обирати співвідношення навчальних ресурсів та компонентів, враховуючи індивідуальні потреби та відгуки учнів. При цьому, можна змінювати темп подачі матеріалів

та, при необхідності, повертатися знову до певних ресурсів, якщо вчитель вирішив, що це дозволить оптимізувати процес засвоєння знань [15, с. 36].

Виходячи з того, що змішане навчання дозволяє регулювати темп подачі навчальних матеріалів, можна стверджувати про можливість *адаптації процесу навчання до потреб класу*, або кожного учня, тобто індивідуальних. При цьому регулюватися може не лише темп подачі завдань, чи навчального матеріалу, а й саме його наповнення. Так, вчитель може запропонувати учням обрати один ресурс із кількох запропонованих, який найбільше відповідає їхнім інтересам, та опрацювати його. За потреби вчитель може також пропонувати завдання різної складності, відбираючи простіші для тих учнів, котрі менш вільно володіють предметом. Окрім того, виявивши прогалини в знаннях того, чи іншого учня, педагог може пропонувати їм завдання у відповідності з уміннями, які необхідно сформувати.

Важливою перевагою змішаного навчання є *формування в учнів умінь контролювати власну навчальну діяльність*. Це допоможе учневі стати повноцінним співучасником навчального процесу, котрий бере на себе відповідальність за його результати. Таким чином, разом із необхідними предметними вміннями, учні формують важливі організаційні вміння, котрі в майбутньому стануть в нагоді у їх професійній діяльності. Окрім того, самоконтроль означає, що учні повинні не просто виконувати завдання, а й аналізувати власні результати й ефективність роботи. Це, в свою чергу, дозволить їм краще зрозуміти, які саме аспекти потребують від них додаткових зусиль і що саме можна покращити для досягнення бажаного результату. В той же час, поєднання контролю з боку вчителя із самоконтролем дозволить учням краще бачити й розуміти ефективність та якість власного навчання і спрямовувати власні зусилля на його оптимізацію.

Оптимізація власного навчання кожним учнем означає також *оптимізацію навчання загалом*. Розуміючи, які аспекти потребують додаткового тренування, учні зможуть систематично працювати над їх вдосконаленням. Це, в свою чергу, означає, що процес навчання стає більш

вмотивованим і результативним. Водночас, оптимізація навчального процесу відбувається і з боку вчителя, який може вирішувати, які завдання доцільно виконати під час уроку, а які можна залишити для самостійного опрацювання учнями, заощадивши час на занятті для інших видів діяльності, котрі вимагають присутності учнів у класі, або є більш доцільними на певному етапі вивчення предмету, або окремої теми.

Наступною перевагою змішаного навчання є *зміна ролі вчителя*. Його завдання полягає не в простій передачі знань, а в інтерактивній взаємодії з учнями. Учитель виконує роль помічника, порадирика, консультанта, спостерігача та допомагає учням спрямовувати їхнє навчання в правильному керунку [13, с. 17]. Такий підхід до навчання буде цікавішим для учнів, оскільки інформацію вони можуть знайти в різноманітних джерелах, а вчитель буде тим, хто допоможе їй краще зрозуміти й практикувати здобуті знання, формуючи важливі вміння.

Змішане навчання дозволяє вчителю *самостійно обирати* ті, чи інші ресурси, з якими працюватимуть учні. Окрім того, він може самостійно обирати сервіси, чи платформи, які, на його думку, найбільше відповідають поставленим завданням [13, с. 17] та будуть комфортними як для нього, так і для учнів. Для подачі складнішого матеріалу та кращого його розуміння, вчитель може обирати відео, котре, завдяки тому, що містить зображення і звук, може бути унаочненням, чи практичною демонстрацією того, що вивчається. Завдяки наявності яскравих елементів, такий матеріал краще запам'ятовується. Окрім того, за необхідності учні можуть зупинити відео, занотувати необхідне, або ще раз повернутися до важливих, чи складних для розуміння моментів. Застосунки для відеоконференцій допоможуть швидко та ефективно організовувати дискусії, групові обговорення чи демонструвати проєкти учнів. При цьому кожен із них матиме однаковий доступ до матеріалів, котрі будуть демонструватися в ході відеоконференції.

Формування цифрової компетентності в процесі змішаного навчання означає, що учні не просто вивчають предмет, а й навчаються працювати з

освітніми платформами, мобільними застосунками, брати участь у відеоконференціях і засвоюють етикет онлайн спілкування.

Цифрова компетентність включає в себе вміння правильно шукати та критично оцінювати інформацію, обираючи реалістичні дані та надійні джерела, відокремлюючи нерелевантну інформацію від істотної. Виконуючи домашні завдання з використанням смартфонів, ноутбуків, учні вчаться створювати власні навчальні відео, презентації, подкасти, блоги, тощо, котрі є ефективними інструментами створення власної проєкції, а такі вміння стануть в нагоді в подальшому, під час створення, чи реалізації проєктів у професійній діяльності. Не менш важливим аспектом цифрової компетентності є формування навичок цифрової безпеки. Учні вчаться захищати особисті, чи конфіденційні дані, розуміють поняття академічної доброчесності.

Змішане навчання дозволяє *підвищити мотивацію учнів* до вивчення предмету за рахунок використання вчителем на заняттях різноманітних форм роботи [15, с. 36]. Використання відеоматеріалів, подкастів, пісень, зображень робить процес навчання більш емоційно наповненим і динамічним. Змішане навчання відкриває широкі можливості для учнів самостійно регулювати власне навчання, обираючи завдання відповідно до їхнього рівня знань та інтересів, а також самостійно регулювати темп навчання, обираючи найбільш оптимальні. Таким чином вони зможуть досягнути кращих результатів у навчанні, що сформує впевненість у власних силах, а отже й мотивацію до подальшого самовдосконалення.

Працюючи з інформаційними ресурсами, учні можуть отримувати миттєвий зворотній зв'язок одразу після виконання завдання, що стимулюватиме їх більше працювати над сферами, чи вміннями, в яких є прогалини. Для прикладу, опрацьовуючи нову лексику в застосунку Quizlet, учні зможуть повертатися до тренування тих лексичних одиниць, які були складними, чи які вони не знали, оскільки застосунок запам'ятовує складні для учнів слова і згодом пропонує повертатися до тренування лише такої лексики, збільшуючи таким чином частоту повторень і, відповідно, ефективність

запам'ятовування. Деякі застосунки дозволяють відслідковувати учням власний прогрес, що слугуватиме додатковим мотивуючим фактором.

Окрім того, цифрові технології пропонують учням більше можливостей для співпраці – від створення групових mind maps до спільної роботи над презентаціями. Цікаві види роботи та розширення можливостей спілкування також слугує мотивуючим фактором у навчанні.

Ю. В. Дроздова та Л. А. Колот зазначають, що змішане навчання дозволяє також *заощадити час* на уроці шляхом перенесення певних тем, чи завдань для самостійного опрацювання і виконання [15, с. 37]. Легші завдання, з котрими учні можуть впоратися самостійно, можуть пропонуватися для виконання в форматі онлайн, чи асинхронно. Це слугуватиме додатковою можливістю тренування нового навчального матеріалу, а отже кращого його запам'ятовування. Водночас, складніші завдання, котрі вимагають синхронного контролю з боку вчителя, або додаткових пояснень, можуть пропонуватися для виконання під час навчання безпосередньо в класі.

Оптимізація зворотного зв'язку, як ще одна перевага змішаного навчання, є цінною як для учнів, так і для вчителя [15, с. 37]. Воно полягає в можливостях його персоналізації, тобто вчитель може надавати зворотній зв'язок кожному з учнів у вичерпній формі, використовуючи не лише текстові повідомлення, а й відео, голосові повідомлення, коментарі, емодзі, тощо. Це також має переваги для вчителя, оскільки він може відслідкувати прогрес кожного з учнів, оскільки вся інформація про виконання завдань і відгуки може зберігатися в одному місці. На додачу, учні можуть також отримувати зворотній зв'язок від інших учнів, з якими поділилися виконаним завданням, від учасників форумів, або читачів їхніх блогів.

Беручи до уваги можливість використання різних форм роботи, типів завдань, інструментів для навчання та зворотного зв'язку, можна стверджувати про те, що змішане навчання дозволяє *підвищити якість спілкування* між учителем та учнями, а отже й якість навчання [15, с. 37]. Навчальний процес, орієнтований на потреби учня, де враховуються його потреби та вимоги

навчальної програми, де завдання, які пропонуються для виконання є достатньо складними та різноманітними, щоб заохочувати учнів до постійного самовдосконалення, є більш успішним, орієнтованим на досягнення позитивного результату та формування особистості й майбутнього спеціаліста, котрий буде здатний інтегруватися в сучасне суспільство.

Ефективність змішаного навчання залежить від певних чинників, розуміння котрих допоможе вчителю краще організувати роботу в класі. Педагог повинен розуміти суть даної форми навчання та її особливості, розуміти, що його роль за таких умов – не передавати інформацію, а організовувати навчання учнів, допомагати їм. Роль вчителя із передавача інформації змінюється на «фасилітатора», педагога, основним завданням якого є сприяти отриманню знань учнями, допомагають в розвитку вмінь, необхідних для самостійної роботи з навчальним матеріалом онлайн та отриманні необхідного досвіду. Опираючись на знання особливостей змішаного навчання, програмні вимоги та особистий досвід, вчитель розробляє зміст курсу, котрий включатиме поєднання різних форм роботи – очна, дистанційна та самостійна робота учнів. При цьому взаємодія повинна відбуватися не лише між вчителем та учнем, а й між учнями теж [21, с. 62], що дозволить зробити процес навчання максимально природнім та продуктивним.

Поряд із численними перевагами змішане навчання має також деякі недоліки, котрі вчителю слід враховувати при плануванні занять. Перш за все, успішність навчання онлайн залежить від надійності інформаційних технологій. Сучасна техніка дозволить учням без перешкод користуватися всіма необхідними застосунками, чи від'єднуватися до відеоконференцій. На додачу, невміння учнями користуватися технологіями, потрібними для навчання призведе до надмірних затрат часу та не дасть їм повноцінно виконувати завдання, заплановані вчителем. Ще одним недоліком змішаного навчання є значна залежність від вмінь учнів організовувати власну діяльність, що включає відвідування онлайн занять, вчасне виконання і здачу домашніх завдань [21, с. 62]. Окрім того, успішність навчального процесу багато в чому залежить від

вміння учителем користуватися інформаційними технологіями. Відповідно, навчитися цьому займає багато часу, як і підготовка завдань.

Успішність будь-якого навчання також залежить від вміння організувати контроль. Регулярна перевірка виконання учнями завдань дисциплінуватиме їх та заохочуватиме систематично працювати над вправами. Використання спеціальних програм допоможе вчителю заощадити час та зробити контроль більш ефективним. Можна пропонувати учням систематичні завдання для контролю, котрі буде автоматично перевіряти програма, а отже вчитель матиме більше часу для аналізу результатів та оптимізації навчання шляхом розробки нових завдань та форм роботи.

Під час змішаного навчання застосовуються ті ж самі типи контролю, що й за очного традиційного навчання – поточний, проміжний та підсумковий. Розглянемо детальніше суть кожного з них.

Таблиця 2.1

Контроль в умовах змішаного навчання

Тип контролю	Коротка характеристика
поточний	заохочення учнів до систематичної роботи
	здійснюється під час вивчення теми
проміжний	допомагає вчителю краще зрозуміти рівень знань учнів і скоригувати стратегію та методи навчання
	здійснюється в кінці теми, блоку
підсумковий	перевірка вчителем знань і вмінь учнів та ефективності власної методики
	здійснюється в кінці семестру, року

Поточний контроль покликаний заохочувати учнів систематично працювати. З боку вчителя він також виступає важливим інструментом, що допоможе краще зрозуміти учнів, рівень їхніх знань та навички, що потребують вдосконалення та тренування. Поточний контроль може здійснюватися у вигляді письмового, чи усного опитування, контрольної, чи самостійної роботи, або ж самі учні можуть заохочуватися до самоконтролю [13, с. 26]. Під час змішаного навчання поточний контроль може відбуватися як у класі (під час традиційних уроків), так і в різноманітних програмах онлайн, де результати оброблятимуться автоматично і надсилатимуться вчителю. При цьому можна призначити ліміт часу на виконання тесту, що дозволить зробити результати більш точними. Для здійснення поточного тестування також використовується електронна пошта, куди учні надсилають виконані завдання. Проте за таких умов перевірку результатів поточного контролю змушений здійснювати вчитель особисто.

На результати проміжного контролю опираються при оцінюванні певної теми, або блоку. Форми проведення проміжного контролю можуть бути такі ж, як і поточного [13, с. 26]. Він допомагає сформувати відповідальне ставлення до виконання завдань та вивчення навчального матеріалу та сприяє активізації знань, оскільки проміжному контролю передують повторення вивченого. Проміжний контроль стимулює учнів до роботи, оскільки виявляє сильні та слабкі сторони учня, дозволяючи йому вдосконалювати необхідні вміння. Періодичне здійснення такого контролю допомагає вчителю краще зрозуміти рівень знань учнів і скоригувати стратегію та методи навчання, адаптовуючи їх до потреб учнів.

Підсумковий контроль здійснюється в кінці семестру, або року, або після вивчення певного розділу. Він може включати в себе виконання тестів, творчих завдань [13, с. 26], усне опитування, проєкти, тощо та здійснюється онлайн, чи офлайн. Отримання оцінки власних вмінь сприяє постійній роботі учнів над собою для досягнення більших успіхів та поставлених цілей. Вчитель, у свою

чергу, за результатами підсумкового контролю може переглянути власну методику і скоригувати її, зробивши більш ефективною.

Загалом, змішане навчання є формою навчання, що включає в себе традиційне, самостійне навчання учнів та навчання онлайн. Це процес здобуття знань і навичок, котрий значним чином покладається на самостійне навчання учнів і залежить від умінь вчителя логічно й ефективно організувати робочий процес. Він дозволяє адаптувати шкільне навчання до індивідуальних потреб учнів та формувати в них відповідальне ставлення до роботи та мотивацію. Серед переваг змішаного навчання можна виокремити його гнучкість та доступність, загальну оптимізацію навчального процесу, вихід навчання на якісно новий рівень зі зміною ролі вчителя, автономію вчителя в організації роботи онлайн та офлайн, здатність зробити навчальний процес більш цікавим, урізноманітнення зворотного зв'язку та комунікації між вчителем та учнями, формування цифрової грамотності та підвищення якості навчання.

Серед недоліків змішаного навчання можна відзначити надмірну залежність від інформаційних технологій та їх якості, а також залежність від умінь учнів організовувати власне навчання та вміння вчителя та учнів користуватися інформаційними технологіями. Тим не менше, систематичний контроль може допомогти вчителю зрозуміти труднощі, з якими стикаються учні та змінити деякі підходи та форми роботи, які себе не виправдали. Контроль за умов змішаного навчання, як і за традиційного підходу, є поточним, проміжним та підсумковим, і кожен із них відіграє важливу роль у комунікації між вчителем і учнями та оптимізації навчального процесу.

2.2. Особливості навчання іншомовної лексики в умовах змішаного навчання

Навчання іноземних мов сьогодні виходить на новий рівень, оскільки сучасні інформаційні технології пропонують велике різноманіття підходів до викладання, широкий вибір застосунків, платформ, відео, подкастів, котрі

можуть застосовуватися для вивчення іноземної мови. Якщо в умовах традиційного навчання у школі такі ресурси не завжди просто використовувати, з урахуванням браку часу, відсутності стабільного інтернет з'єднання, чи достатньої кількості інструментів для демонстрації відео, чи подкастів, то в домашніх умовах, коли учні мають можливість працювати з такими технологіями з власних ноутбуків, чи телефонів, вони стають не лише ще одним способом вивчення мови, а засобом мотивації до навчання та оптимізації процесу вивчення мови. Вони є цікавими для учнів та здатні заощадити час вчителів, оскільки певні завдання для контролю можуть перевірятися автоматично програмою, у якій вони були створені.

Завдяки гнучкості процесу змішаного навчання, вчитель може самостійно розподіляти теми, котрі потрібно вивчити, чи завдання між виконанням у класі та виконанням учнями вдома, як частина самостійного навчання. Це корисно для тренування лексики, оскільки додатковими завданнями, які учні виконуватимуть вдома вчитель може забезпечити більшу повторюваність лексики, що сприятиме її кращому запам'ятовуванню. Загалом, якість навчання буде залежати від мети, теми, що вивчається та логічного й доречного розподілу завдань та видів роботи.

А. Дакуніна наголошує, що змішане навчання є своєрідною синергією різних процесів та вмінь вчителя, зокрема, знань самої іноземної мови та методів її навчання, а також знань сучасних інформаційних технологій, такий підхід до навчання ставить високі вимоги до вчителів. Повинне відбуватися взаємопов'язане навчання всіх видів мовленнєвої діяльності, що потребує знань, досвіду та професійного підходу. За таких умов можна забезпечити ефективне засвоєння лексики та мотивувати учнів до навчання [14, с. 51].

Ефективність змішаного навчання для вивчення іноземної мови зумовлюється тим, що воно поєднує опрацювання текстів у класі з повторенням ключової лексики онлайн, живе спілкування між учасниками навчального процесу та перегляд відеолекцій, або прослуховування подкастів, вивчення слів за допомогою онлайн флеш-карток, підготовку групових проєктів.

Тим не менше, важливо взяти до уваги той факт, що самого лише виконання завдань онлайн у вигляді тестів, перегляду відео, чи прослуховуванні аудіоматеріалів є недостатньо для того, щоб сформувати на належному рівні лексичну компетентність і навчити учнів спілкуватися іноземною мовою. Варто пам'ятати, що інформаційні технології є допоміжними засобами у формуванні іншомовної лексичної компетентності і вони не здатні повноцінно навчити учнів спілкуватися іноземною мовою. Такі вміння можливо сформувати лише в процесі виконання завдань комунікативного характеру, де учням потрібно буде використовувати вивчену лексику у різних ситуаціях спілкування. Таким чином вони не лише вдосконалять комунікативні вміння, а й розумітимуть де і як можна застосувати вивчений ними навчальний матеріал. Саме тому цінність офлайн навчання залишається незмінною [14, с. 53].

Оскільки процес навчання іншомовної лексики – це процес співпраці вчителя та учнів, під час змішаного навчання можна опиратися на існуючі мультимедійні системи *e-learning*, котрі допомагають ефективно керувати процесом навчання іноземної мови. Такі системи включають в себе значну кількість різноманітних та інтерактивних завдань, як індивідуальних, так і групових. Існування таких мультимедійних систем можливе за рахунок спеціальних «електронних платформ» (*online platforms*), які допоможуть вчителю створити середовище для активного вивчення іноземної мови. Електронні платформи пропонують низку інструментів, що допоможуть зробити навчання ефективним та більш захоплюючим. Ці інструменти включають в себе:

- 1) *вікі* – це сайт, зміст і наповнення якого користувачі можуть змінювати на власний розсуд за допомогою інструментів, котрі надає сайт;
- 2) *форум* – інтернет-платформа для організації обговорення чи обміну думками на певну тематику з метою знаходження спільних рішень;

3) *чат* – інтерактивний інструмент спілкування, який дозволяє учням і викладачам швидко обмінюватися інформацією, ставити запитання та отримувати на них відповіді;

4) *блог* – це вебсайт або його частина, особливістю якого є записи, що регулярно оновлюються (пости), котрі можуть стосуватися інтересів того, хто його веде, носити інформаційний характер, чи мати на меті рекламну діяльність; в контексті навчання іноземної мови у школі блог також може використовуватися для публікації завдань і навчальної інформації, або для тренування вмінь письма та використання вивченої лексики [11, с. 24-25].

Окрім вище зазначених інструментів, онлайн платформ, учні також можуть використовувати матеріали з практичних занять в подальшому для повторення, або самостійного вивчення, оскільки вони завантажуються викладачем і перебувають у вільному доступі для учнів, котрі можуть повернутися до тієї, чи іншої теми тоді, коли це буде необхідно. Відповідно, навчальні матеріали є у паперовому та електронному вигляді, що робить навчання ще більш зручним, адже кожен учень обирає для себе найбільш зручний спосіб зберігання цих матеріалів. Окрім того, даючи перелік навчальних ресурсів, учитель може розділити їх на основні матеріали та допоміжні, а також доповнити перелік інтернет джерелами та лінками з відео, котрі слугуватимуть додатковою можливістю для учнів повправлятися у тренуванні лексики, що вивчається [11, с. 24-25].

В умовах змішаного навчання учні можуть спільно готувати проєкти та доповіді, що є корисним для повторення та закріплення вивченої лексики, а також дозволяє розвивати в учнів навички пошуку корисної інформації іноземною мовою, вміння аналізувати її, здатність працювати в команді та брати відповідальність за результат власної діяльності та діяльності команди. Вивчаючи лексику, учні самостійно планують власне навчання, навчаються самостійно приймати рішення та вирішувати труднощі. При цьому вони завжди можуть звернутися до вчителя за порадою, чи підказкою, оскільки змішане навчання передбачає зворотній зв'язок та постійну комунікацію між вчителем і

учнем. Це допомагає уникнути страхів, пов'язаних із можливістю зазнати поразки, чи помилитися.

Отже, говорячи про організацію процесу навчання іншомовної лексики за умов змішаного навчання у школі, Н. О. Карабітська вважає доцільним є використання наступних елементів:

1) *систем управління курсом;*

Ці системи включають в себе платформи для підтримки дистанційного навчання. Вони не лише роблять процес онлайн навчання можливим, а й дозволяють ефективно організувати навчальний простір і навчальні матеріали. Так, вчитель може використовувати платформи для підтримки дистанційного навчання для розміщення розкладу занять, розміщення навчальних матеріалів, проведення тестів, збереження наочності (наприклад, блоків флеш-карток для вивчення та повторення нової лексики), тощо. Тут можна теж розмістити журнал успішності, що надасть учням можливість швидкого доступу до інформації про їхню успішність, виконані та пропущені завдання [16, с. 48-49].

2) *мультимедійних та інтернет ресурсів під час занять у класі;*

Такі ресурси включають в себе відео, веб-сайти, корисні застосунки чи програмне забезпечення. Це корисно для випадків, коли учні не завжди мають надійне інтернет з'єднання, щоб систематично користуватися цими ресурсами з дому, а й має позитивний вплив, адже пов'язує офлайн та онлайн навчання у єдину систему [16, с. 48-49]. Розуміючи цей зв'язок, учні усвідомлюватимуть доцільність тих, чи інших завдань і бачитимуть кінцеву мету свого навчання.

3) *синхронних та асинхронних обговорень;*

Використання обговорень проблемних запитань з опорою на вивчену лексику створює можливість для тренування у використанні слів. Синхронні обговорення роблять навчання більш цікавим і емоційним [16, с. 48-49], тоді як асинхронні обговорення дозволяють учням обдумати й детально викласти власні думки з приводу запропонованої вчителем проблеми, що є ефективним способом повторення та узагальнення засвоєних лексичних одиниць.

4) *сайтів для підтримки змішаного навчання.*

Вчитель може самостійно створити сайт і організувати його так, як буде зручно для нього та зрозуміло для його учнів. Він буде ефективним способом зворотного зв'язку під час навчального процесу [16, с. 48-49].

Ще однією можливістю, яку забезпечує змішане навчання є використання ігрових технологій. Їх можна широко застосовувати при навчанні іншомовної лексики, оскільки вони сприяють формуванню інтересу до навчання, розвитку автономії учня і, відповідно, мотивує до участі в таких завданнях. Серед переваг використання гейміфікації для навчання іншомовної лексики можна зазначити наступні:

- покращення вмінь учнів;
- об'єктивність оцінювання (систематичний збір результатів після участі учнів в ігрових завданнях допоможе вчителю мати більш об'єктивну картину про їхній прогрес);
- забезпечення зворотного зв'язку;
- відточування майстерності (постійне вправлення у тренуванні лексики підвищить рівень знань учнів);
- підвищення мотивації (за рахунок цікавих завдань і видимого прогресу в знаннях учнів) [27, с. 71];
- емоційна залученість учнів (цікаві завдання роблять процес навчання більш захоплюючим та знижують страх допущення помилок);
- краще запам'ятовування (цікавий матеріал запам'ятовується швидше і краще, чому також сприяє систематичне повторення, адже в одну й ту ж гру можна грати необмежену кількість разів із метою покращення власних результатів);
- розвиток автономності у навчанні (оскільки завдання є цікавими для учнів, вони більш схильні самостійно виконувати такі завдання й тренуватися, аби досягнути кращого результату).

Отже, навчання іншомовної лексики в умовах змішаного навчання виходить на якісно новий рівень. Цьому сприяють розширені можливості використання навчальних ресурсів. Відео, подкасти, блоги, гейміфіковані

застосунки та флеш-картки можуть зацікавити учнів будь-якого віку та сприяти вивченню іншомовної лексики. Обмежена кількість часу, відведена програмою на вивчення певної теми часто не дозволяє вчителю повертатися до повторення лексичного матеріалу так часто, як це потрібно, враховуючи потреби учнів. Водночас, перенесення частини таких тренувань в онлайн формат дозволить учням мати доступ до всіх необхідних навчальних матеріалів і переглядати їх стільки разів, скільки потрібно для ефективного засвоєння.

Використання систем управління електронними курсами, опора на мультимедійні та інтернет ресурси як під час онлайн навчання, так і протягом навчання у класі, використання синхронних та асинхронних обговорень з опорою на нову лексику, а також наповнення та використання сайтів для підтримки змішаного навчання дозволить систематизувати процес навчання, зробити його цікавим та зрозумілим для кожного учня й дозволить більш ефективно організувати процес навчання іншомовної лексики.

2.3. Комплекс вправ і завдань для формування англomовної лексичної компетентності учнів 10-го класу непрофільної школи в умовах змішаного навчання

Формування іншомовної лексичної компетентності в умовах змішаного навчання потребує чіткої системної організації, що дозволить вчителю бачити мету навчання та розуміти всі етапи, котрі повинні пройти учні на шляху до неї, а для учнів буде своєрідною опорою, котра сприятиме більш ефективному опрацюванню та автоматизації нового матеріалу, запобіганню труднощів та формуванню мотивації до навчання. З метою забезпечення таких умов навчання, ми розробили комплекс вправ, що дозволяє застосовувати різні види роботи та завдань для навчання англomовної лексики учнів 10-го класу непрофільної школи в умовах змішаного навчання. При створенні комплексу вправ ми опиралися на здійснені нами дослідження розробок сучасних вчених, критерії відбору навчального матеріалу, перераховані у підрозділі 1.1 та

принципи формування іншомовної лексичної компетентності учнів старших класів, описані в підрозділі 1.3.

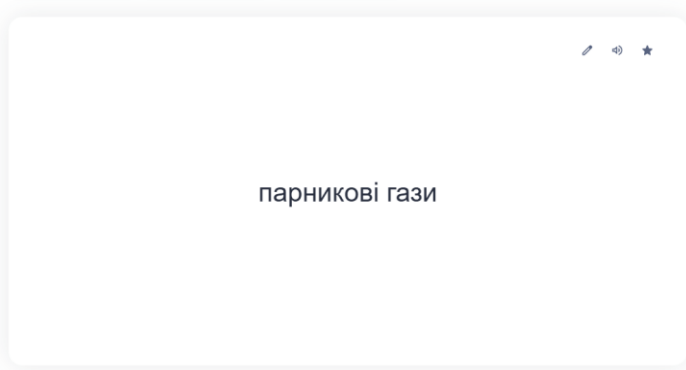
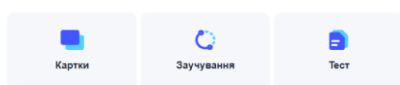
Отже, розроблений нами комплекс вправ орієнтований на навчання учнів 10-го класу закладів загальної середньої освіти в умовах змішаного навчання. Розглянемо кожне із завдань більш детально.

Вправа 1. Vocabulary quiz.

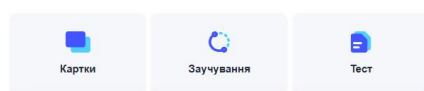
Інструкція: The class will be divided into two teams. Each team gets a set of flashcards. You need to translate the words from Ukrainian into English as soon as possible. Each correct translation gets 1 point. The team with a bigger number of points wins. You will take turns translating the words (first Team 1, then Team 2).

парникові гази	greenhouse gases
атомна електростанція	nuclear power station
альтернативна форма енергії	alternative form of energy
викиди від транспорту	traffic fumes
сміттєзвалище	rubbish dump
забруднення повітря	air pollution

Перевірка в класі

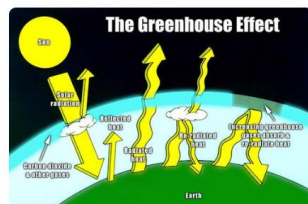

Перевірка в класі

Показати підказку

greenhouse gases

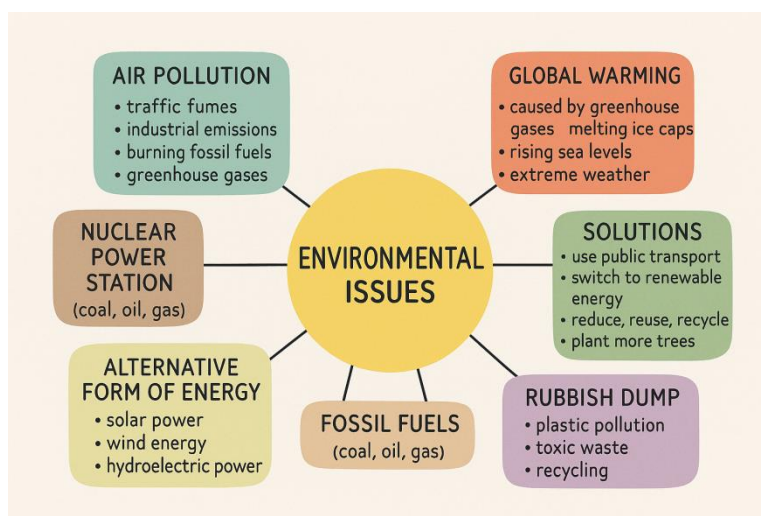

Запропонована вправа може виконуватися у класі як змагання між учнями, що дозволить зробити навчання більш цікавим та емоційно забарвленим. Окрім того, вчитель може поділитися з учнями лінком на розроблений набір флеш-карток для систематичного повторення ними ключової лексики вдома та здійснення самоконтролю над засвоєнням нової лексики.

Вправа 2. Word maps.

Інструкція: Create a mind map using the key words from the unit. For each word/phrase include a few words related to or associated with it. Make sure to include at least 10 words/phrases and their associations.

Зразок виконання вправи:

Подану вправу доцільно пропонувати учням для виконання вдома як елемент самостійної роботи з лексикою. Це дозволить повторити та

узагальнити новий навчальний матеріал. Окрім того, розроблені учнями карти можуть використовуватися ними для підготовки до поточного, чи підсумкового контролю.

Вправа 3. Collocations match (офлайн).

Інструкція 1: Match the words from Column A and Column B to create collocations.

Column A	Column B
endangered	power station
climate	dump
nuclear	change
air	species
rubbish	pollution

Інструкція 2: Make up sentences using the collocations.

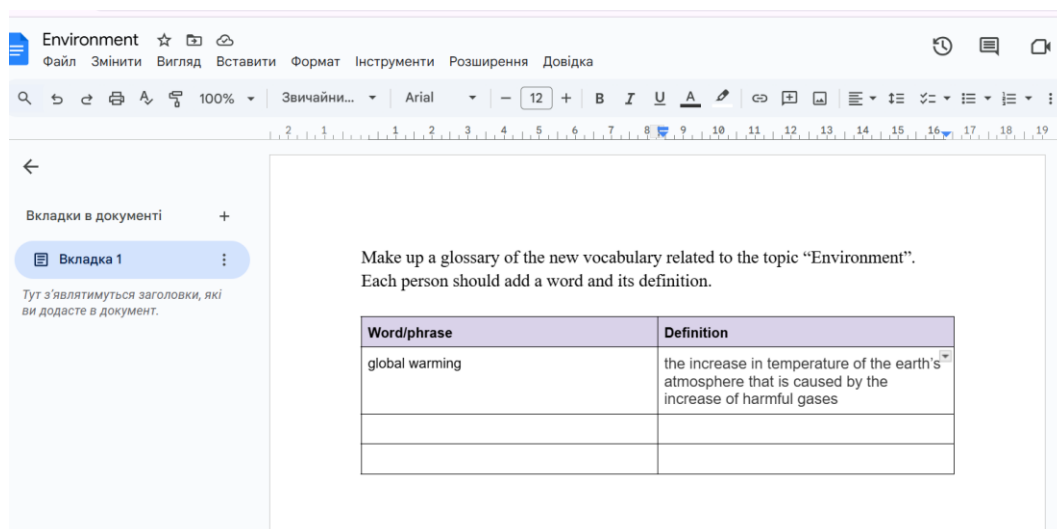
Зразок виконання вправи:

1. Air pollution has become a major problem in many countries all over the world.
2. If we keep polluting the environment, a lot of endangered species will disappear completely.

Вправа 4. Online glossary building (Padlet / Google Docs).

Інструкція: Make up a glossary of the new vocabulary related to the topic “Environment”. Each person should add a word and its definition.

Зразок виконання вправи:

Подана вправа може пропонуватися учням для самоопрацювання, або для виконання під час занять онлайн. Вона дозволить їм організувати нову лексику в єдину систему, що сприятиме її кращому засвоєнню. В подальшому вчитель може пропонувати учням доповнити таблицю прикладами і малюнками.

Вправа 5. Gap-fill.

Інструкція: Fill in the gaps with the correct word.

Зразок виконання вправи:

1. Harmful gases that factories give off lead to air_____, which is the reason for many breathing problems.
2. _____ is a big problem nowadays as lots of logging companies cut down many trees and often do it illegally.
3. Traffic fumes and factory emissions are among the causes of _____ warming.
4. Have you seen that new _____ dump outside the city? It smells and looks horrible!
5. We need to find alternative _____ of energy as soon there will be no fossil fuels left.

Key: 1. pollution, 2. deforestation, 3. global, 4. rubbish, 5. sources.

Вправу, подану вище можна пропонувати учням для виконання під час уроку в школі. Вона сприятиме повторенню ключової лексики, вдосконаленню графічних навичок, активізації пам'яті та мислення.

Вправа 6. Role-play with target vocabulary (офлайн).

Інструкція: Make up a role-play. Student A is environmentalist. Student B is a journalist taking an interview on TV. Student B is interviewing the environmentalist about the new campaign in the city he/she has organised.

Учні повинні підготувати міні-сценки на тему «Environment», використовуючи вивчені лексичні одиниці. Подане завдання більш доречне для виконання в класі. Учні зможуть працювати в парах і детально спланувати власну міні-сценку. Таке завдання дозволить закріпити вивчений учнями лексичний матеріал, сприятиме вдосконаленню граматичних умінь, а також умінь здійснювати усну комунікацію англійською мовою. Демонстрація міні-сценок у класі дозволить зробити урок цікавішим для усіх учасників і зробити його більш емоційно забарвленим. За таких умов навчання проходить успішніше.

Зразок виконання вправи:

Student A: With us in the studio today is a famous activist who protects the environment and the wildlife. Mr Jason, I know you've organized a campaign called "Plant a Tree. Save the Planet". Could you give us a few details about your work?

Student B: Certainly. First of all, I'd like to say that our campaign is aimed at drawing people's attention to the most pressing problems all over the world. These are air pollution and deforestation....

Вправа 7. "Odd one out" (офлайн).

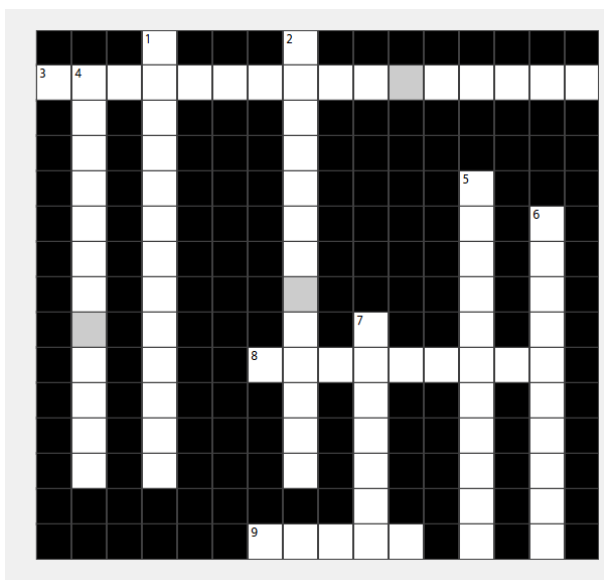
Інструкція: Look at the lists of words. Find the odd word/phrase out in each line. Explain your choice.

- 1) air pollution – water pollution – recycling – soil pollution
- 2) solar energy – wind energy – fossil fuels – hydropower
- 3) rubbish dump – greenhouse gases – factory – landfill
- 4) wildlife conservation – endangered species – global warming – animal extinction
- 5) traffic jam – recycle paper – reduce plastic bags – reuse bottles

Ця вправа сприяє активізації знань учнів про навколишнє середовище та повторенню лексики, дозволяє тренувати комунікативні вміння, оскільки учням необхідно не лише обрати слово, а й англійською мовою пояснити власний вибір.

Вправа 8. Crossword / Word search (LearningApps / офлайн)

Інструкція: Do the crossword puzzle.

across	down
	1 the act of cutting down or burning the trees in an area
3 any of the gases that are thought to cause the greenhouse effect, especially carbon dioxide	2 a powerful form of energy produced by changing matter into energy by splitting the nuclei
	4 a place where you can take rubbish and leave it
8 the process of making air, water, soil, etc. dirty; the state of being dirty	5 the process of taking so many fish from the sea, a river, etc. that the number of fish in it becomes very low
9 smoke, gas, or something similar that smells strongly or is dangerous to breathe in	6 at risk of no longer existing
	7 the regular pattern of weather conditions of a particular place

Подана вправа може виконуватися як на уроці в школі, так і під час онлайн заняття. Кросворд розроблено за допомогою безкоштовного ресурсу

puzzel.org, який дозволяє вчителю самостійно створювати кросворди на будь-яку тему, додаючи власні ключі та завдання до кросворду. Перейшовши за посилання <https://puzzel.org/en/crossword/play?p=-OYMbmFZCInabYNAq6vj>, учні можуть розпочинати грати в гру, розгадуючи кросворд. Вправа може бути виконана як індивідуально кожним учнем, так і у формі змагання, де учні працюватимуть в командах.

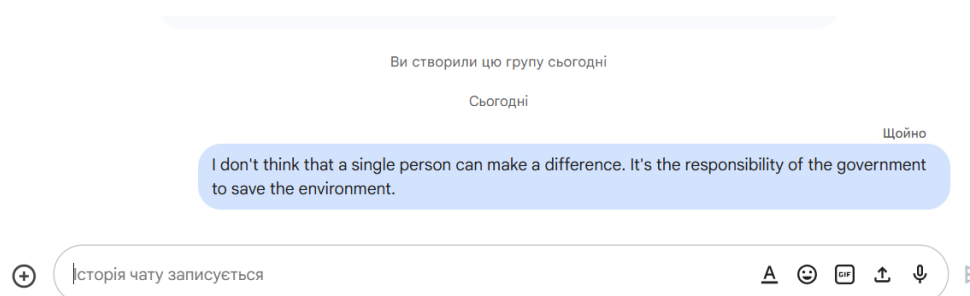
Вправа 9. Blog post writing (онлайн).

Інструкція: Write a blog post (100-150 words) about the protection of the environment. Choose the topic and the content of the blog post by yourself. Add pictures, if necessary. Share your blog posts with other students in the class.

Учні повинні написати короткий пост у класному блозі, використовуючи нові слова. Подана вправа є ефективним способом узагальнення вивченої теми, а також може бути використана як спосіб поточного контролю. За допомогою такого завдання вчитель зможе не лише перевірити знання учнями нової лексики, а й їхні граматичні вміння, вміння здійснювати письмові висловлювання.

Вправа 10. Forum simulation (онлайн).

Інструкція: Post a comment in the forum. Use active vocabulary from the topic “Environment” while writing your comments.

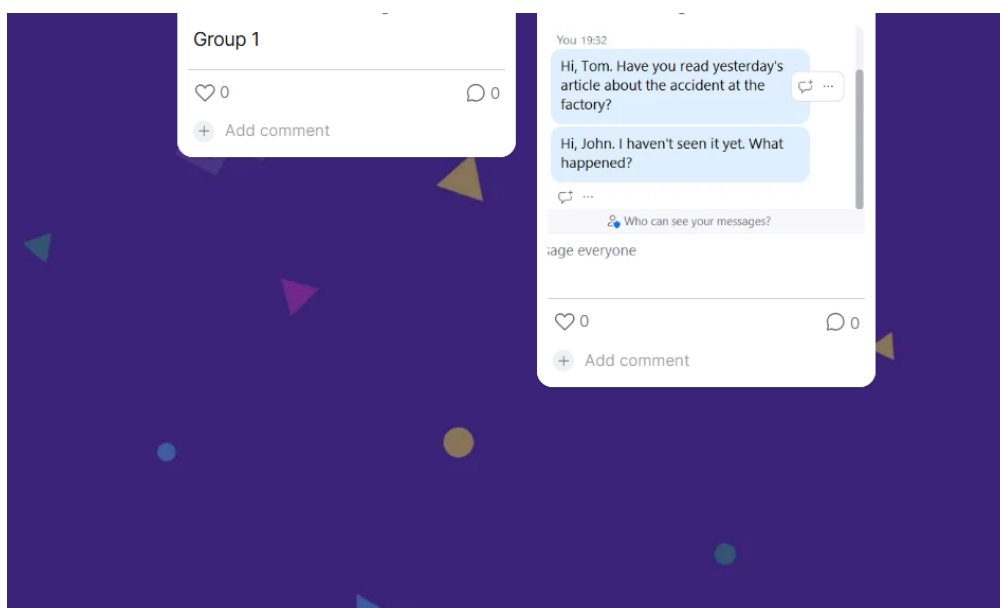
Завдання учнів полягає в тому, щоб залишити коментар під постом, який зробив вчитель, висловити власну думку та довести її. Це дозволить не лише тренуватися у використанні вивченої лексики, а й сприятиме формуванню в учнів вмінь аргументації. Окрім того, вчитель має можливість перевірити граматичні вміння учнів. Завдання максимально наближене до реальних ситуацій комунікації, оскільки воно імітує спілкування у форумі. Воно буде

цікавим сучасним учням, котрі часто спілкуються в інтернеті, адже вміння сформовані в процесі виконання такого завдання, вони зможуть перенести у реальні ситуації спілкування.

Вправа 11. Chat task (онлайн).

Інструкція: You will be working in breakout rooms. Each group has to make up a dialogue in the group chat using at least 5 news words. Take a screenshot of your dialogue and share it with others on the Padlet.

Зразок виконання вправи:

У чаті кожна група складає свої діалоги, підкріплюючи їх на дошку Padlet для подальшої перевірки вчителем та обговорення. Завдання сприятиме формуванню в учнів інтересу до навчання, оскільки передбачає роботу в групах, використання інформаційних технологій та застосунків, що зробить уроки різноманітнішими.

Вправа 12. Story completion with vocabulary (офлайн).

Інструкція: Complete the story. Each student adds one sentence to the story. Make sure the sentences are connected so that the story will be logical and have a storyline. Make sure to use active vocabulary from the unit.

Вчитель розпочинає історію з речення на зразок: “It was a warm summer day. I was walking through the forest thinking about what happened yesterday...”.

Кожен з учнів додає речення до історії, намагаючись використовувати лексику, засвоєну в межах теми, що вивчається.

Подане завдання допоможе учням потренуватися в письмових висловлюваннях із використанням вивченої лексики. Оскільки кожен із учнів повинен додати по одному реченню, вправа не є надмірно складною, тому підійде для учнів різного рівня знань і дозволить використати на практиці здобуті знання.

Вправа 13. Peer teaching (офлайн/онлайн).

Інструкція: Work in pairs. Each student will get 2 words. Think about the most interesting and suitable way to teach each of these words to the other student in your group. Teach each other the words on the cards.

Кожен учень отримує 2 слова, які він повинен пояснити однокласникам, обираючи найприйнятніший, на його/її думку спосіб (через приклади, малюнки, асоціації).

Приклади слів, котрі вчитель може використати в ході такого завдання:

- endangered species;
- overfishing;
- deforestation;
- climate change;
- global warming;
- air pollution;
- rubbish dump.

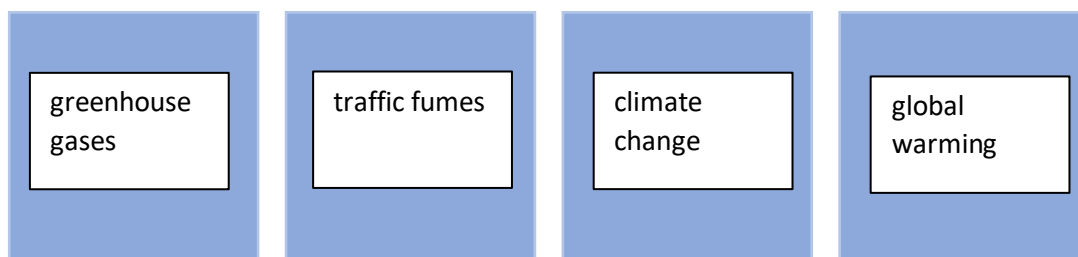
Таке завдання не лише допоможе учням краще запам'ятати нову лексику, а й дозволить їм поділитися власними стратегіями запам'ятовування з однокласниками, що буде корисним в подальшому, під час вивчення іншої лексики.

Вправа 14. Gamified challenge: Vocabulary race (офлайн).

Інструкція: You will be divided into two teams. One person from each team runs to the board, picks a card with a word\phrase, makes up a sentence and writes it on the board. Then runs back to the team and the next team member continues. The

game ends as soon as all the participants of any team complete the task. Each correct sentence gets 1 point. The team with most points wins.

Наведемо зразок карток, котрі використовуються у вправі:

Вправа 15. Vocabulary test in Google Forms (онлайн).

Інструкція: Complete the test.

Подане завдання дозволить вчителю швидко перевірити знання учнів із теми, що вивчається. Завдання виконується у Google Forms під час онлайн заняття.

Розглянемо фрагмент тесту:

Environment. Test

Опис форми

Did you hear _____ the Environmental Weekend at Woodford in June?

☐ of

☐ from

☐ at

The chemical factory's owner was found guilty _____ dumping barrels of chemicals into rivers.

☐ about

☐ in

☐ of

What do you know about greenhouse _____?

☐ fumes

☐ effect

☐ gas

За підсумками завдання учитель аналізує помилки учнів. Це дозволить учням зрозуміти прогалини у знаннях, над якими треба більше попрацювати.

Тестові завдання допоможуть учителям скоригувати навчальний процес і зробити його більш ефективним та результативним.

Отже, розроблений нами комплекс вправ передбачає систематичну і послідовну роботу над лексичним матеріалом з теми «Environment» для учнів 10-го класу закладів загальної середньої освіти. Завдання, які пропонуються учням, не лише мають на меті закріпити лексичний матеріал, сприяти його запам'ятовуванню, а й покликані створити атмосферу, наближену до реальних умов спілкування, де учні пишуть коментарі під постами у форумах, ведуть блоги, спілкуються між собою та навчають один одного.

Для оптимізації процесу навчання лексичного матеріалу, ми включили до розробленого комплексу вправ командні вікторини з флеш-картками, створення mind maps, з'єднання відповідників, складання речень з активною лексикою, створення глосарію, заповнення пропусків у реченнях, розв'язання кросвордів та рольову гру. Ефективність запропонованого нами комплексу вправ для навчання іншомовної лексики з теми «Environment» була перевірена в ході проведення експериментального дослідження, що і є предметом аналізу наступного розділу нашої роботи.

Висновки до розділу 2

Система освіти, щоб відповідати вимогам сучасного суспільства та готувати спеціалістів, здатних постійно розвиватися, бути гнучкими та адаптовуватися до вимог ринку праці, повинна постійно вдосконалюватися, йти в ногу з часом та опиратися на сучасні інформаційні технології. Кроком вперед є використання змішаного навчання, за якого традиційне навчання в класі поєднується з навчанням онлайн та самостійною роботою учнів над здобуттям знань і формуванням необхідних умінь.

Позитивною стороною змішаного навчання є зменшення витрат на організацію навчального процесу. За традиційного навчання в школі не завжди можливо приділити достатню кількість уваги формуванню необхідних

лексичних умінь, адже вчитель повинен підпорядковуватися вимогам навчальної програми, котра чітко регламентує кількість годин на ту, чи іншу тему. Проте всі класи та учні різні й потребують різну кількість часу для засвоєння навчального матеріалу. Деякі учні потребують систематичного повторення вивченого матеріалу з метою його закріплення в активному словниковому мінімумі учня, щоб він, чи вона могли вільно використовувати його під час спілкування. Завдяки змішаному навчанню можна забезпечити таку повторюваність, оскільки матеріали, котрими вчитель ділиться з учнями (відео, таблиці, флеш-картки, тощо) є постійно доступними, а отже будь-хто з учнів може самостійно повернутися до них і повторити необхідне.

Серед переваг змішаного навчання можна також зазначити здатність вивести навчання на якісно новий рівень, зі зміною ролі вчителя, котрий стає порадиником, помічником і партнером у вивченні іноземної мови. Окрім того, завдяки йому вчитель може використовувати більшу різноманітність видів роботи, що робить процес навчання цікавішим. Наявність різних форм зворотного зв'язку та комунікації між вчителем та учнями дозволить сформувати в останніх впевненість у власних силах, що приведе в кінцевому рахунку до підвищення якості навчання.

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

3.1. Організація та проведення експериментального навчання

Метою експериментального навчання була перевірка ефективності розробленого комплексу вправ для навчання учнів 10-го класу закладів загальної середньої освіти іноземної лексики в умовах змішаного навчання. Комплекс вправ розроблений до теми «Environment».

Об'єктом експериментального навчання була англomовна лексична компетентність учнів 10-го класу. Гіпотеза була сформульована з урахуванням викликів, які сучасне суспільство кидає перед освітою та сучасних тенденцій ринку праці.

Сучасний спеціаліст повинен не лише бути професіоналом у сфері, в якій він працює, а й уміти ефективно спілкуватися іноземною мовою, працювати в команді та спілкуватися з колегами за допомогою інтернету. Оскільки багато сучасних спеціалістів працює віддалено, важливою перевагою буде вміння користуватися платформами для проведення відеоконференцій, застосунками для створення презентацій та іншими інструментами. Саме такі вміння покликане сформувати змішане навчання, поряд із формуванням предметних умінь у певній професійній сфері.

Говорячи про процес навчання іноземних мов, важливим завданням є формування вмінь спілкуватися іноземною мовою разом із вмінням знаходити спільні командні рішення та ефективно організовувати власне навчання з опорою на сучасні інформаційні технології.

На початку експериментального навчання учням було запропоновано анкету, де потрібно було відповісти на короткі запитання щодо їхніх інтересів та викладання іноземної мови в їхній школі. Проаналізувавши результати анкетування, ми змогли зробити висновок про сферу інтересів учнів 10-го класу

та те, як саме вони бачать процес навчання, й зокрема викладання іноземних мов.

Хоча часто підручники містять значну кількість різноманітних вправ, вони не адаптовані до умов змішаного навчання. Їх зручно виконувати у класі, проте вони не завжди підходять для виконання онлайн. Відповідно, вчителів необхідно переробляти завдання, видозмінюючи їх так, щоб учням було зручно виконувати їх як у класі, так і онлайн. Проаналізувавши ситуацію, в якій сьогодні здійснюється навчання в школах в Україні, а також тенденції ринку праці, ми сформулювали *гіпотезу* нашого експерименту – формування англомовної лексичної компетентності учнів старших класів закладів загальної середньої освіти буде ефективним за таких умов: застосування змішаного навчання; відбору навчального матеріалу на основі теоретично обґрунтованих критеріїв і принципів змішаного навчання; навчання учнів вмінь самоорганізації та планування; використання завдань, котрі формуватимуть мотивацію до вивчення англійської мови та використання спеціально розробленого комплексу вправ для формування англомовної лексичної компетентності учнів в умовах змішаного навчання.

Після формулювання гіпотези, нами було визначено *завдання експерименту*:

- 1) узагальнити та сформулювати критерії відбору навчального матеріалу для формування англомовної лексичної компетентності учнів старших класів;
- 2) здійснити передекспериментальний зріз для визначення рівня сформованості англомовної лексичної компетентності учнів 10-го класу;
- 3) провести експериментальне навчання на основі розробленого нами комплексу вправ;
- 4) провести післяекспериментальний зріз з метою оцінки вихідного рівня сформованості англомовної лексичної компетентності учнів 10-го класу;
- 5) порівняти результати перед- та післяекспериментального зрізів й зробити висновки про успішність запропонованого нами комплексу вправ.

Семантизація нових лексичних одиниць в ході експериментального навчання здійснювалася шляхом застосування флеш-карток, дефініцій, наочності та контексту. На початковій стадії експерименту учні виконували простіші завдання, котрі вимагали від них умінь з'єднувати слова, що сполучаються між собою, ігрові завдання з новими лексичними одиницями, вправи на групування лексичних одиниць та знаходження зайвого слова в переліку. На етапі автоматизації нових лексичних одиниць учні заповнювали пропуски в реченнях, складали власні речення та використовуючи лексику, що вивчається. Поступово акцент робився на формуванні вмінь учнів продукувати усні та письмові висловлювання, складаючи діалоги, пишучи коментарі для форуму, пости для блогу, дискутуючи.

Експеримент здійснювався у три етапи:

- 1) Передекспериментальний зріз
- 2) Експериментальне навчання
- 3) Післяекспериментальний зріз.

В ході передекспериментального зрізу учні виконували комунікативне завдання, де їм потрібно було створити діалог у відповідності з запропонованою ситуацією. Наведемо приклад такого завдання.

Student A. You are a city resident. You are concerned about the problems with transport in your city, bad quality of public transport, air pollution, traffic jams and other problems.

Student B. You are a journalist. Talk to the city resident about transport in the city, existing problems and possible solutions.

Make up a dialogue that will include 4-5 questions and answers. Pay attention to appropriate vocabulary and grammar.

Учні працювали над виконанням завдання у парах та складали діалоги. Їхні діалоги аналізувались у відповідності до визначених нами критеріїв.

Результати передекспериментального зрізу з теми *“Transport.Environment”* представлені в Таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

**Результати передекспериментального зрізу з теми
“Transport. Environment”**

н/п	Критерії	Бали (макс. 6 балів)
1	вміння підтримувати розмову	4
2	лексична наповненість	3
3	граматична правильність	4
5	ініціативність учасників комунікації	3

Проаналізувавши дані таблиці, можна стверджувати, що учні не достатньо добре володіють лексичним матеріалом та мають недостатній рівень вмінь використовувати засвоєний матеріал для підтримування безперервності розмови. Це говорить про деяку невпевненість учнів у власних комунікативних уміннях.

Згідно даних, поданих у таблиці видно, що жоден із критеріїв не було оцінено максимальною кількістю балів (6). Загалом, можна стверджувати, що висловлювання учнів не були достатньо наповнені цікавою лексикою, яка б свідчила про достатній рівень сформованості лексичної компетентності. Граматична правильність висловлювань була оцінена дещо вище, проте висловлювання учнів в більшості містили невеликі речення. На такому ж рівні було оцінено й вміння учнів підтримувати розмову. Вони могли підтримувати розмову на базовому рівні, не досить активно ініціюючи подальші репліки партнера.

Наступним етапом було проведення експериментального навчання. Здійснивши передекспериментальний зріз, ми перейшли до навчання учнів з теми “*Environment*”. В ході навчання учні читали тексти, виконували вправи, де вони мали можливість потренуватися в використанні нової лексики. При цьому навчання здійснювалося в умовах змішаного навчання і учням також пропонувалися додаткові завдання для самостійного тренування лексики вдома. Вони писали коментарі на форумі, який створив вчитель, писали власні пости

для блогу, повторювали лексику за допомогою розроблених вчителем флеш-карток, а також складали власні mind maps. Під час занять у класі учні практикувалися у використанні нових слів у говорінні, виконуючи комунікативні завдання, де їм потрібно було скласти діалог, висловити власну думку стосовно певного питання та брали участь у рольовій грі.

Третій етап експерименту включав у себе проведення післяекспериментального зрізу. Учням були запропоновані певні навчально-мовленнєві ситуації в межах вивченої теми.

У Таблиці 3.2 наведені результати післяекспериментального зрізу, згідно яких можна було зробити висновок про сформованість англomовної лексичної компетентності учнів 10-го класу, які були учасниками експериментального навчання.

Таблиця 3.2

Результати післяекспериментального зрізу з теми “Environmental Problems”

н/п	Критерії	Бали (макс. 6 балів)
1	вміння підтримувати розмову	5
2	лексична наповненість	5
3	граматична правильність	5
5	ініціативність учасників комунікації	4

З таблиці видно, що показники учнів за всіма критеріями покращилися. Суттєво покращилися лексичне наповнення висловлювань учнів ті їхня ініціативність. Це говорить про те, що учні засвоїли лексичний матеріал на достатньому рівні, що дозволяло їм вільно вживати вивчену лексику під час висловлювань. Покращення ініціативності учасників експерименту пов'язане з тим, що достатнє знання учнями лексики дозволило їм більш впевнено вести розмову та ініціювати її продовження.

Використання інформаційних технологій та ретельне планування змішаного навчання дозволило досягнути хороших результатів у навчанні

іншомовної лексики учнів 10-го класу. Включення завдань, які максимально наближені до реальних життєвих ситуацій (спілкування на форумах, ведення власних блогів, елементи гейміфікації), а також забезпечення поєднання онлайн та офлайн взаємодії між вчителем та учнем і між самими учнями, зворотний зв'язок в онлайн і офлайн форматі дозволив учням точніше розуміти навчальний матеріал та краще його запам'ятати. У результаті ретельно спланованого поєднання онлайн навчання, самостійної роботи учнів над вдосконаленням їхніх лексичних умінь та роботи в класі дозволило зробити процес формування англомовної лексичної компетентності швидшим та ефективнішим.

3.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження

З метою перевірки ефективності розробленого нами комплексу вправ для формування англомовної лексичної компетентності учнів 10-го класу закладів загальної середньої освіти в умовах змішаного навчання було здійснено післяекспериментальний зріз, проведено аналіз та інтерпретацію отриманих даних. Під час здійснення післяекспериментального зрізу ми перевірили рівень сформованості лексичних умінь і навичок учнів та порівняли дані з результатами передекспериментального зрізу. В ході обох тестувань учням пропонувалися схожого типу комунікативні завдання, де їм потрібно було вести бесіду (скласти діалог у парах) на задану тему згідно описаної комунікативної ситуації.

Комунікативні ситуації в перед- та післяекспериментальному зрізах були дотичними, оскільки стосувалися тематики навколишнього середовища. Тим не менше, завдання не були ідентичними, щоб забезпечити більшу точність результатів і перевірити вміння учнів вести діалог в умовах, коли вони не є заздалегідь підготовленими до виконання саме такого завдання (з готовим лексичним запасом, підібраним під конкретне запитання). Отже, під час післяекспериментального зрізу учням потрібно було також обирати необхідну

лексику з переліку тієї, котру вони вивчили. Це допомогло продемонструвати вміння учнів самостійно планувати власні висловлювання та показало рівень їх впевненості у власних знаннях і вміннях. При цьому в ході післяекспериментального зрізу також додатково оцінювалося використання нещодавно засвоєної учнями лексики. Загалом, оцінювання здійснювалося на основі тих же критеріїв, що й передекспериментальний зріз:

- 1) вміння підтримувати розмову;
- 2) лексична наповненість;
- 3) граматична правильність;
- 4) ініціативність учасників комунікації.

Максимальна кількість балів за завдання – 6 балів.

Оцінюючи відповіді учнів під час післяекспериментального зрізу, ми аналізували не лише наявність помилок у вживанні слів, чи оформленні речень, а й кількість нових лексичних одиниць, які використав кожен з учнів, а також брали до уваги наявність граматичних та фонетичних помилок, аналізували темп мовлення та повноту й та об'єм висловлювання.

Порівнявши результати перед- та післяекспериментальних зрізів, ми побачили, що розроблена нами методика формування англомовної лексичної компетентності учнів в умовах змішаного навчання сприяла формуванню лексичних навичок та розвитку лексичних умінь, про що свідчать позитивні результати, які продемонстрували учні. У запропонованих таблицях можна побачити покращення у рівні сформованості навичок та вмінь після проведення нами експериментального навчання за розробленою методикою. На додачу, аналізуючи результати зрізів, можна стверджувати, що результатом експериментального навчання стало підвищення зацікавленості учнів у вивченні англійської мови, що призвело до покращення результативності їхнього навчання. Формування в учнів здатності брати відповідальність за результати власного навчання зробило їх більш свідомими в вивченні іноземної мови, оскільки вони розуміли велику залежність результату від їхньої залученості у процесі вивчення мови. Відповідно, висловлювання учнів стали

більш впевненими, наповненими цікавою лексикою, а також точнішими з точки зору використання граматики. Учні більш правильно формулювали власні висловлювання та використовували при цьому довші речення.

Слід відзначити, що позитивних змін зазнав також темп мовлення. Це продемонструвало більшу впевненість учнів у власних силах та краще знання лексики. Знання сполучуваності лексичних одиниць і розуміння контексту, у якому їх можна використовувати, дозволило учням заощадити час під час оформлення їхніх усних висловлювань. Систематична й постійна підтримка вчителя в умовах змішаного навчання, урізноманітнення способів зворотного зв'язку дозволило учням краще зрозуміти власні помилки та навчитися їх виправляти. Наявність достатньої кількості тренувань нової лексики в класі, онлайн та під час самостійного повторення (зокрема з використанням онлайн флеш-карток) дозволило учням позбутися страху помилок. Відповідно, усні та письмові висловлювання учнів не асоціювалися зі складними, стресовими ситуаціями, а отже були легшими для виконання.

В результаті післяекспериментального зрізу можна було помітити не лише покращення лексичних умінь учнів, а й зменшення кількості граматичних помилок. Загалом, речення були більш цікавими з точки зору граматичного оформлення. Це пояснюється не лише тим фактом, що учні стали більш впевненими в собі, а й тим, що завдання, котрі пропонувалися учням, дозволяли не лише тренувати лексику, а й граматичні вміння, здатність будувати висловлювання в усній та письмовій формах. Елементи гейміфікації сприяли підвищенню мотивації до навчання, в результаті чого учні самостійно виявляли бажання тренувати нову лексику, щоб досягнути кращих результатів та продемонструвати свою першість.

Загалом, результати післяекспериментального зрізу свідчать про успішність запропонованого нами комплексу вправ для формування англомовної лексичної компетентності в умовах змішаного навчання. Окрім того, змішане навчання, завдяки своїй гнучкості, використанню великої

різноманітності завдань та цікавих для учнів інформаційних технологій, здатне зробити навчання цікавішим, змістовнішим і успішнішим.

Висновки до розділу 3

Формування англомовної лексичної компетентності в умовах змішаного навчання здатне забезпечити високу ефективність знань і вмінь учнів, оскільки ретельне планування завдань та форм роботи, поєднання роботи в класі з індивідуальним навчанням (в ході самостійної роботи учнів) та онлайн навчанням є передумовою зацікавленості учнів у вивченні іноземної мови. Використання цікавих завдань з елементами гейміфікації, змагання, з опорою на реальні життєві ситуації, в яких спілкується сучасна молодь дозволить сформувати мотивацію до навчання.

Результати післяекспериментального зрізу довели ефективність розробленого нами комплексу вправ для формування англомовної лексичної компетентності учнів 10-го класу непрофільної школи. Учні не лише могли вільно використовувати нову лексику, а й робили менше помилок під час усних і письмових висловлювань, оскільки завдання, котрі пропонувалися їм під час експериментального навчання, були спрямовані не лише на завчання лексики, а й на навчання вмінню комунікації іноземною мовою загалом, вдосконалення граматичних умінь, формування вмінь самоорганізації та самодисципліни.

Розроблений комплекс вправ також забезпечує індивідуалізацію навчального процесу, адже кожен учень може адаптувати його до своїх потреб і, комунікуючи з учителем онлайн та офлайн, може звернутися за порадою, чи відгуком на власну роботу.

ВИСНОВКИ

Теоретичні узагальнення та отримані практичні результати дослідження дають підстави для таких висновків:

1. Іншомовна лексична компетентність – це здатність особистості розуміти іноземну мову, правильно визначати значення лексичних одиниць в контексті, аналізуючи їх складові елементи та опираючись на власний мовний досвід, знання й навички та водночас вміння правильно й зрозуміло висловлюватися іноземною мовою з метою досягнення поставлених комунікативних цілей.

2. Процес навчання іншомовної лексики є багатограним і вимагає врахування вікових особливостей учнів та особливостей засвоєння ними матеріалу для досягнення максимальної ефективності. В старшому шкільному віці відбувається процес спеціалізації пам'яті, що має своїм результатом краще і швидше запам'ятовування інформації, пов'язаної з інтересами учнів. Окрім того, максимальної ефективності засвоєння лексичного матеріалу можна досягнути шляхом забезпечення високої частоти повторюваності нових лексичних одиниць та достатньої кількості тренувань у її використанні. На додачу, добре сформована у старшому шкільному віці здатність утримувати увагу дозволяє використовувати дещо складніші автентичні матеріали, котрі мають значну цінність з точки зору лексичного наповнення та високу культурну цінність, а отже є більш цікавими та здатні підвищити мотивацію до вивчення іноземної мови.

3. Процес формування іншомовної комунікативної компетентності повинен ґрунтуватися на таких принципах, як принцип наочності, доступності, систематичності та послідовності, міцності, принцип свідомості, комунікативної спрямованості, науковості, активності, урахування рідної мови, принцип рівних можливостей, принцип взаємозв'язку всіх видів мовленнєвої діяльності, взаємопов'язаності освіти, розвитку і виховання, міжпредметної

координації, професійної спрямованості та самостійного розширення словникового запасу.

З метою ефективного навчання лексики важливо не лише враховувати вище зазначені принципи формування іншомовної лексичної компетентності, а й розуміти етапи, котрі проходить цей процес. Навчання іншомовної лексики проходить два етапи: етап ознайомлення та етап автоматизації. Від етапу залежить вибір форм роботи та завдань, що пропонуються для виконання учнями.

4. Серед труднощів, з якими стикаються учні та вчителі під час змішаного навчання є надмірна залежність від інформаційних технологій та їх якості, залежність результатів навчання від умінь учнів організовувати власну роботу та від вміння вчителя й учнів користуватися інформаційними технологіями. Тим не менше, систематичний контроль може допомогти вчителеві зрозуміти труднощі, з якими стикаються учні та змінити деякі підходи та форми роботи, які себе не виправдали.

5. Навчання іншомовної лексики в умовах змішаного навчання виходить на якісно новий рівень. Цьому сприяють розширені можливості використання навчальних ресурсів. Відео, подкасти, блоги, гейміфіковані застосунки та флеш-картки є неповним переліком того, що може зацікавити учнів будь-якого віку та сприяти вивченню іншомовної лексики.

6. Використання систем управління електронними курсами, опора на мультимедійні та інтернет ресурси як під час онлайн навчання, так і протягом навчання у класі, використання синхронних та асинхронних обговорень з опорою на нову лексику, а також наповнення та використання сайтів для підтримки змішаного навчання дозволить систематизувати процес навчання іншомовної лексики, зробити його цікавим та зрозумілим для кожного учня й дозволить більш ефективно організувати процес навчання.

7. З метою забезпечення ефективності навчання англомовної лексики в умовах змішаного навчання, нами було розроблено комплекс вправ, що дозволяє застосовувати різні види роботи та завдань для навчання англомовної

лексики учнів 10-го класу. При створенні комплексу вправ ми опиралися на існуючі дослідження сучасних вчених, узагальнені нами критерії відбору навчального матеріалу, та принципи формування іншомовної лексичної компетентності учнів старших класів.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень є розробка методики формування інших компетентностей в умовах змішаного навчання із застосуванням мультимедійних засобів навчання, інтернет-ресурсів, застосунків та гейміфікованих елементів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безлюдний О. І., Безлюдна В. В., Щербань І.Ю., Комар О. С. Досвід використання змішаного навчання на заняттях з англійської мови у закладах вищої педагогічної освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Том 73. №5. С.86 – 100.
2. Бігич О. Б. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. // за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.
3. Бігич О. Б. Теоретичні основи формування методичної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи : автореф. дис...д-ра пед. наук : 13.00.02. К., 2005. 41 с.
4. Борщовецька В. Д. Навчання студентів-економістів англійської фахової лексики: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / КНЛУ. К., 2004. 20 с.
5. Бурлаков М. О. Зорова наочність як засіб семантизації іншомовної лексики. *Іноземні мови*. 2005. № 1. С. 20– 21.
6. Бурлаков М. О. Семантизація і контекст. *Іноземні мови*. 2005. № 4. С. 31– 34.
7. Бухбіндер В. А. Робота над лексикою. *Основи методики викладання іноземних мов*. К.: Вища школа, 1986. С. 159– 179.
8. Василенко Л. Я. Формування лексичних навичок на початковому етапі навчання англійської мови в середній загальноосвітній школі: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.02. К., 1996. 24 с.
9. Герасименко Ю. Формування іншомовної лексичної компетенції в майбутніх фахівців. *Наукові записки БДПУ*. Вип. 3. 2022. С.249–255.
10. Гнатевич Ю.В. Навчання лексичного аспекту чужоземної мови у вищих навчальних закладах: Монографія. К.: Просвіта, 1999. 318 с.
11. Гоголь І. О. Модель змішаного навчання іноземної мови студентів немовних вузів. *Міжвузівський науково-методичний семінар «Використання*

моделі змішаного навчання при викладанні іноземних мов»: тези доповідей, Київський національний торговельно-економічний університет, 21 березня 2018 р. Київ, 2018. С.23–25.

12. Гоцинець І. Л. Методика формування німецькомовної лексичної компетенції студентів. *Young Scientis*. 2019. № 4.2 (68.2). С. 48–52.

13. Гуревич Р. С., Гордійчук Г. Б., Коношевський Л. Л., Коношевський О.Л., Кусій М. І., Драчук М. І. Змішане навчання як сучасна форма побудови навчального процесу. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 2023. 69. С. 14–35.

14. Дакуніна А. Змішане навчання як форма ефективної організації іншомовного навчання в закладах освіти. *Педагогічні науки та освіта*. Вип. XL–XLI. 2022. С. 49–54.

15. Дроздова Ю. В., Колот Л. А. Змішане навчання як форма ефективної організації мовної освіти у вищому навчальному закладі. *Міжвузівський науково-методичний семінар «Використання моделі змішаного навчання при викладанні іноземних мов»*: тези доповідей, Київський національний торговельно-економічний університет, 21 березня 2018 р. Київ, 2018. С.35–38.

16. Карабітська Н. О. Використання моделі змішаного навчання при викладанні іноземних мов. *Міжвузівський науково-методичний семінар «Використання моделі змішаного навчання при викладанні іноземних мов»*: тези доповідей, Київський національний торговельно-економічний університет, 21 березня 2018 р. Київ, 2018. С.47–50.

17. Кобися А. П. Інформаційне освітнє середовище як платформа для реалізації змішаного навчання у вищих навчальних закладах. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2017, Том 57, № 1. С. 75–82.

18. Коломінова О. О. Формування англомовної лексичної компетенції у молодших школярів. *Іноземні мови*. 2005. №2. С.48–50.

19. Котловський А. М. Формування англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх економістів у процесі самостійної роботи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Тернопіль, 2017. 253 с.

20. Кубай М., Коляска Я. Особливості опанування іншомовної лексики студентами немовних вищих закладів освіти. *Молодь і ринок*. №5 (225). 2024. С.128–133.

21. Латигіна А. Г., Латигіна Н. А. Змішане навчання як невід’ємний елемент модернізації освітнього процесу. *Міжвузівський науково-методичний семінар «Використання моделі змішаного навчання при викладанні іноземних мов»*: тези доповідей, Київський національний торговельно-економічний університет, 21 березня 2018 р. Київ, 2018. С.59–69.

22. Лісецький К. А. До питання про змішану систему навчання. *Іншомовна освіта у вищій технічній школі: методи, підходи, технології*: матеріали II Міжнародної наукової конференції. НТУУ «КПІ». 22.11.2012. С.46–50. URL: <http://www.kamts1.kpi.ua/ru/node/841> (дата звернення: 24.08.2025).

23. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К. : Ленвіт, 2013. 590 с.

24. Методика викладання іноземних мов у вищій школі / За ред. проф. Ю. О. Жлуктенка. К.: Вища школа, 1971. 224 с.

25. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2002. 328 с.

26. Мойсеєнко С. М., Лісецький К. А., Лисенко Т. П. Організація змішаного навчання при активізації англомовного словникового запасу студентів немовних закладів вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Випуск 33. Т.1. С.85–91.

27. Нікіфорова В. Г. Гейміфікація викладання іноземної мови. *Міжвузівський науково-методичний семінар «Використання моделі змішаного навчання при викладанні іноземних мов»*: тези доповідей, Київський національний торговельно-економічний університет, 21 березня 2018 р. Київ, 2018. 70–73.

28. Ніколаєва С. Ю. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ : Ленвіт, 2013. 273 с.

29. Ніколаєва С. Ю. та ін. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах / С.Ю. Ніколаєва. К.: Ленвіт, 1999. 313 с.

30. Семенчук Ю. О. Використання інтерактивних технологій для навчання фахової лексики студентів економічних спеціальностей. *Нові технології навчання*. 2005. Випуск 40. С. 185–195.

31. Семенчук Ю. О. Формування англomовної лексичної компетенції у студентів економічних спеціальностей засобами інтерактивного навчання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2007. 280 с.

32. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Загальна психологія. Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури. 2012. 296 с.

33. Скрипченко О. В. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / О.В.Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. К.: Просвіта, 2001. 416 с.

34. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. Загальна психологія: підручник. Київ: А.П.Н.. 2002.

35. Смоліна С. В. Методика формування іншомовної лексичної компетенції. *Іноземні мови*. 2010. № 4. С. 16–23.

36. Тарнопольський, О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: навчальний посібник. Київ: Фірма «ІНКOS». 2006. 248 С.

37. Церна С. В. Лінгводидактичні засади навчання лексики німецької мови учнів 7-8 класів спеціалізованих шкіл : дис...канд. пед. наук : 13.00.02 / Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2008. 272 с.
38. Чайка В. М. Основи дидактики : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2011. 240 с.
39. Шиманська В. Відбір матеріалу для формування лексичної компетентності в професійно-орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, 2024. Вип.4. С.22–28.
40. Яцишин О. М. Формування мотивації вивчення іноземної мови студентами економічних спеціальностей: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Вінницький держ. пед. ун-т ім. М.Коцюбинського. Вінниця, 2004. 239 с.
41. Bonk C. J., Graham C. R., Cross J., & Moore, M. G. The handbook of blended learning: Global perspectives, local designs. San Francisco, 2005. 624 p.
42. Gullette C. C., Keathing L.C., Viens C.P. Hints on Teaching Vocabulary. *Reader in Methods of Teaching English*, 1983. P. 27–29.
43. Hadley A. O. Teaching Language in Context. Boston: Heinle and Heinle Publishers, 1993. 532 p.
44. Harto Pramono Y. G. The Role of Static and Animated Pictures That Complement Texts in Supporting Learning. Volume 7. 1. June 2005. P. 25–42. URL: https://www.academia.edu/57703240/The_Role_of_Static_and_Animated_Pictures_That_Complement_Texts_in_Supporting_Learning (дата звернення: 24.08.2025).
45. Meara P. The dimensions of lexical competence. *Performance and Competence in Second Language Acquisition*. Ed. by Gillian Brown, Kirsten Malmkjar and John Williams. Cambridge: CUP, 1996. P. 35–53.
46. Mizumoto, A., & Takeuchi, O. Examining the effectiveness of explicit instruction of vocabulary learning strategies with Japanese EFL students. *Language Teaching Research*, 2009. 13(4), 425–449. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1362168809341511> (дата звернення: 24.08.2025).

47. Salam U., Nurnisa N. Students' difficulties in learning vocabularies. Vol. 5. No. 1. 2021. URL: <https://jurnal.um-palembang.ac.id/englishcommunity/article/view/3327> (дата звернення: 24.08.2025).
48. Schmitt Norbert. Vocabulary in Language Teaching. Cambridge: CUP, 2000. 224 p.
49. Thornbury, S. How to Teach Vocabulary. United Kingdom: Person. 2002. 185 p.
50. Widdowson H. G. Aspects of Language Teaching. Oxford: OUP, 1990. 213 p.
51. Working with Words: A Guide to Teaching and Learning Vocabulary / Gairns R., Redman S. / editor Penny Ur. Cambridge University Press. 2006. 210 p.

ДОДАТОК А

Критерії відбору іншомовного лексичного матеріалу

